

VERSLAG VAN DE OPENBARE VERGADERING VAN DE GEMEENTE DORDRECHT - DORDTSE DINSDAG D.D. 12 NOVEMBER 2024

Vergaderzaal 1

1. Agenderingsverzoek College aan Agendacommissie over Consultatiesessie uitvoeringsprogramma's visie sociaal domein

Voorzitter: Mevrouw Kruger
Raadsgriffier: De heer Boogaard
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Mevr. Balorian (VVD)
Dhr. De Heer (ChristenUnie/SGP)
Mevr. Jager (Beter voor Dordt)
Mevr. Koene (Gewoon Dordt)
Mevr. Stevens (Partij van de Arbeid)
Mevr. Striebeck (VSP)
Dhr. Venderbos-Lambinon (Partij voor de Dieren)

Overige aanwezigen: mevr. Van Oostrom, dhr. Van de Burgt.

Portefeuillehouder: wethouder C. van Benschop

De voorzitter: Een hele goedemiddag, eind middag, begin avond. Ik ben ietsje mijn stem aan het verliezen, let daar maar niet op. Welkom dat u allen in zulke groten getale op zijn komen dagen. Het gaat heel goed. Maar welkom raads- en commissieleden, wethouder Benschop en uiteraard alle mensen die de ambtelijke ondersteuning bemensen en iedereen thuis. Voor het verslag vraag ik even aan de aanwezigen kort om zich voor te stellen. Begin ik even aan mijn linkerkant.

Mevrouw Van Benschop: Chris van Benschop, wethouder.

Mevrouw Van Oostrom: Susan van Oostrom, strateeg sociaal domein.

Mevrouw Balorian: Mailys Balorian, Dordtse VVD.

Mevrouw Jager: Ineke Jager, Beter voor Dordt.

De heer Venderbos-Lambinon: Cees Venderbos-Lambinon, Partij voor de Dieren.

De heer De Heer: Robert de Heer, ChristenUnie/SGP.

Mevrouw Stevens: Inge Steven, Partij van de Arbeid Dordrecht.

Mevrouw Striebeck: Bernadette Striebeck, VSP.

De heer Boogaard: André Boogaard, commissiegriffier.

De voorzitter: En ik kan iedereen op de tribune en zo nog doen, maar zo is het goed voor het verslag? En alle ambtenaren en alle belangstellenden. Dag, mijnheer Van de Burgt. De reden van deze vergadering, de gemeenteraad heeft eerder dit jaar de Visie sociaal domein Dordrecht 2030 vastgesteld. Het college is nu bezig met het opstellen van vier uitvoeringsprogramma's en wil de gemeenteraad hier graag over consulteren. De wethouder zal straks starten met een korte presentatie over de visie en de uitvoeringsprogramma's. Waarna we in groepjes uiteengaan om per groep een uitvoeringsprogramma te bespreken. Na zo'n drie kwartier wordt er gewisseld van groep en elk raadslid, commissielid kan het college suggesties meegeven bij twee uitvoeringsprogramma's. Om kwart voor zes komen we weer bij elkaar in deze vergaderzaal voor een korte terugkoppeling en een plenaire afsluiting. En voor de goede orde wijs ik u er nog even op dat een consultatie een vrijblijvend karakter heeft en dat het in die zin gaat om individuele meningen. Dat er geen sprake is van een raads- of commissiebesluit, waaraan het college rechten kan ontleen. Ik wilde maar even duidelijk zijn. Dan geef ik nu het woord aan mevrouw Van Benschop.

Mevrouw Van Benschop: Dank u wel, voorzitter. Allereerst wil ik toch even benoemen, voordat dadelijk lijkt alsof de raad hier geen interesse in heeft, volgens mij is er tegelijk een werkbezoek aan het Maasterras. En het is vier uur op dinsdagmiddag. Er is wat geshuffeld, volgens mij, in fracties van, wie gaat waarnaartoe? Ik ben hartstikke blij dat deze raads- en commissieleden hier wel aanwezig zijn. Zoals net al geconstateerd, er zit heel veel ambtelijke ondersteuning in deze zaal. Maar dat heeft ook een goede reden. Dat is namelijk, omdat we werken aan de integrale visie op het sociaal domein. Alle beleidsterreinen zijn hier gewoon vertegenwoordigd. En dat laat ook zien hoeveel waarde we hechten aan om met elkaar samen te werken om tot die doelstellingen uit die visie te komen. Dat nog heel even als aftrap. En dan was er inderdaad een presentatie, die krijg ik hier, die ik echt heel kort wil houden, want het allergrootste deel... Moet dat met dit ding? Ik weet niet hoe dat werkt. Ik weet wel hoe het werkt. Gaat goed. Ik wil het heel graag kort houden, omdat we vooral in gesprek willen met raads- en commissieleden om ook de input bij hen op te halen. Eerder dit jaar, zoals al eerder was uitgelegd, is de integrale visie sociaal domein vastgesteld door de gemeenteraad. En daarin hebben we de aankondiging gedaan dat we aan vier uitvoeringsprogramma's wilden werken. Daarbij moet ik wel even aan de voorkant opmerken, dat betekent niet dat al die uitvoeringsprogramma's compleet uit de lucht zijn komen vallen en helemaal nieuw zijn. We hebben natuurlijk al heel veel beleid binnen het sociaal domein. En we hebben getracht om dit in een visie onder te brengen. En willen dat aan de hand van de uitvoeringsprogramma's veel meer op elkaar laten aansluiten. Daarnaast hebben we inwoners gesproken en spreken we de Wmo adviesraad. Ik zeg het verkeerd, de adviesraad jeugd en Wmo. Vandaar ook de aanwezigheid van de heer Van de Burgt. Het staat hier verkeerd. De Adviesraad Wmo & Jeugd. En die wordt aankomende donderdag nog gesproken, ook om daar de input op te halen en de feedback op, wat moeten we echt opnemen in die uitvoeringsprogramma's?

Vandaag, zoals gezegd, komen we vooral de input halen bij raads- en commissieleden. Zoals in de visie aangekondigd, hebben we vier uitvoeringsprogramma's gedefinieerd. En dat zijn bestaanszekerheid, elkaar helpen, algemene voorzieningen en specialistische

hulp. U heeft het allemaal kunnen lezen. Ik denk ook niet dat het handig is om dit nu allemaal toe te lichten, omdat we zo meteen nog uitvoerig over die uitvoeringsprogramma's gaan spreken. Maar de opbouw is in ieder geval, zoals in het plaatje ook te zien is, die bestaanszekerheid is de basis. De eerste ring is het elkaar helpen. Daarna komen de algemene voorzieningen. En tot slot, als het allemaal niet voldoet, is er ook gewoon nog specialistische hulp nodig. Dit is eigenlijk een overzichtje van wat we precies in deze uitvoeringsprogramma's opnemen of eigenlijk meer wat we daaronder verstaan. Als het gaat over bestaanszekerheid gaat dat over voldoende en zeker inkomen, over participatie, over het meedoen in onze stad, het wonen, de toegang tot zorg en vertrouwen van inwoners in de overheid. Het tweede programma is elkaar helpen. Dat gaat heel erg over sociale cohesie, kijken we eigenlijk wel een beetje naar elkaar om in onze wijk, in onze buurt, in onze gemeenschappen? En het gaat over mantelzorg, wat wel echt iets anders is. Dat gaat veel meer over, als je in een situatie terecht komt waarbij een naaste of een dierbare ondersteuning nodig heeft. En tot slotte de vrijwillige inzet. En dan hebben we de algemene voorzieningen, waar het heel erg... Dit zijn al hele specifieke punten die in het uitvoeringsprogramma moeten landen. Maar de algemene voorzieningen zijn eigenlijk, zoals we die in onze stad hebben. Laagdrempelige voorzieningen, waar je zonder indicatie gebruik van kunt maken als je ergens ondersteuning op nodig hebt. En bij de specialistische hulp gaat het dan om echt de zorg waar je een indicatie wel voor nodig hebt. Dat kan gaan over jeugd. Dat kan gaan over Wmo. En er staat ook weer integraler, maar die integraliteit zoeken we in ieder uitvoeringsprogramma en ook tussen de uitvoeringsprogramma's op zich. Dan waren er nog vijf basisuitgangspunten in de integrale visie op het sociaal termijn, waarbij het gaat over preventie en vroegsignalering. Beter voorkomen dan genezen, zullen we maar zeggen. Het normaliseren, waar we bij de behandeling van de integrale visie sociaal domein best wel bijna grappige discussies over hebben gevoerd, wat is dan normaal? De integraliteit. De samenhang tussen al deze onderwerpen binnen het sociaal domein. De samenwerking met partners, want het is natuurlijk niet zo dat de uitvoering allemaal bij de gemeente zelf ligt. Daar hebben wij gewoon partners voor. En differentiatie in de uitvoering. Dat je ook in heel veel gevallen echt maatwerk moet kunnen toepassen. Dan hoe we dit willen vormgeven. Daar wil ik eigenlijk wel even, dat is een beetje gek misschien vanuit mij, maar toch een ordevoorstel doen. Het plan was om in allerlei groepjes uiteen te gaan. Maar er zitten twee, vier, zes, zeven raads- en commissieleden. Wij willen eigenlijk voorstellen om er twee groepjes van te maken en twee programma's per groepje te bespreken, zodat ieder raadslid of commissielid op alle onderwerpen ook de input kan geven. Dat is even een vraag aan de commissie en de voorzitter of dat oké is.

De voorzitter: Ik ben nummer acht, maar het lijkt me een goed plan.

Mevrouw Van Benschop: U doet ook mee?

De voorzitter: Ja, ik doe ook mij natuurlijk.

Mevrouw Van Benschop: Heel goed.

De voorzitter: Daar hoef ik niet bij te praten. Daar moet ik ook bij praten. Ik doe ook mee. Maar het lijkt me een heel goed plan. En fijn dat u zelf dat voorstel heeft gedaan, want anders had ik het voorgesteld. Komt helemaal goed.

Mevrouw Van Benschop: We willen alle input krijgen die we kunnen krijgen. We zoeken naar de beste mogelijkheden. Dit gaat dan even niet meer op. Het is wel zo dat we het dan nog steeds in 2 rondes doen en dat we na 45 minuten wisselen. En dat we daarna nog even een plenaire afsluiting hebben met, wat hebben we eigenlijk opgehaald? Dit is nog even het vervolg. We hebben natuurlijk al een grove schets liggen van die uitvoeringsprogramma's, met name ook op basis van het beleid wat we al hadden. Het gesprek gaat plaatsvinden op 14 november, wat ik net al zei, met de Adviesraad Wmo & Jeugd. Hier staat hij wel goed. Daarna volgt de aanscherping van de programma's, met input van de raad en de adviesraad. En voor het kerstreces willen we u dan een raadsinformatiebrief aanbieden, inclusief de vier programma's. Want wij kunnen er geen rechten aan ontlenen dat we hier een gesprek voeren. Het is geen raadsbesluit. Maar de uitvoeringsprogramma's worden ook door het college vastgesteld. Het is echt een consultatie. Daarnaast wordt er dan ook nog gewerkt aan de integrale verordening voor het sociaal domein. Die hoort natuurlijk gewoon bij die integrale visie. En daarvan verwachten we dat die in Q2 van 2025 naar u toegezonden kan worden. En dit was het mooie voorblad van onze integrale visie op het sociaal domein.

De voorzitter: Hartelijk dank, mevrouw Van Benschop. Ik denk dat het allemaal duidelijk is. Ik heb geen idee wie nu de groepen gaan vormen, begeleiden. Normaal gesproken heb je zoiets van, steek even je handje op en dan kan iemand daarheen. Maar ik weet niet wie waar bij hoort.

Mevrouw Van Benschop: Geeft u Susan even het woord.

De voorzitter: Helemaal goed. Dank u wel.

Mevrouw Van Oostrom: Even creatief. We hebben meerdere zalen, maar dan hebben we, denk ik, maar twee zalen nodig. Mijn voorstel is om dan hier bestaanszekerheid te bespreken en elkaar helpen. En in vergaderkamer 3, dat daar dan de groep naartoe gaat voor algemene voorzieningen en specialistische hulp. Ik zou denken, deze 4 hier, die 4 naar de overkant en dan wisselen we na 3 kwartier.

De heer ...: De tijd is schaars. Misschien dat we het kunnen proberen zonder microfoon. Is dat een optie voor jullie? We zijn hier zo gewend om... Zullen we dat proberen? En als het niet gaan, dan kunnen we het...

De voorzitter: Is iedereen al terug of nog niet? Ik wil even afronden. Dat is mij opgedragen. Dat ga ik ook doen. Ik ben altijd heel gehoorzaam. Is Chris ook nog ergens? Stuur Chris even naar binnen. En kan iemand even die deur daar dichtdoen? Er zijn mensen heel erg enthousiast geworden van het gesprek, geloof ik. Die hebben stiekem meegeluisterd. Ik ga toch maar gewoon beginnen dan. Komt ze eraan?

Ik wilde even afsluiten. Aan het begin heb ik gezegd dat we zouden afsluiten en een terugkoppeling zouden geven. Ik weet niet of dat mogelijk is. Ik bedoel, Irene heeft net de opdracht gekregen om mee te schrijven. Dat schudt, hoezo? Ik weet ook niet of het echt nu zinvol is. Ikzelf heb het als heel zinvol ervaren om zo met elkaar van gedachten te wisselen. Ik merkte wel dat rijp en groen door elkaar gingen. Maar ik denk dat zeker ook... Als ik alle collega's in de ambtenarij heb gezien, die hebben allemaal meegeschreven. Die zag ik af en toe knikken of af en toe, o ja of o, gos. Ik zag iedereen

meeschrijven. Ik denk dat we daar zeker een terugkoppeling van krijgen, maar dan wat meer geordend. Ik zou eigenlijk nu willen vragen of iemand, en ik zie Irene al zeggen, ik wil wel wat zeggen, misschien toch een korte terugkoppeling te geven, we hebben nog even tijd, wat je ervan vond of wat je nog wil meegeven. Irene.

Mevrouw Koene: Dank, voorzitter. Ik kreeg inderdaad halverwege de opdracht om het geheel samen te vatten. Ik ga hem gewoon alleen maar even in een aantal woorden samenvatten, waarvan ik denk dat het belangrijk is, want dat had dan te maken met mantelzorg, maar ook met andere dingen. Dat de gemeente altijd duidelijk moet zijn of moet zorgen dat altijd duidelijk is waar mensen terecht kunnen als ze iets nodig hebben. En dat kan zijn vervoer, maar het kan ook zijn bijvoorbeeld vanaf de andere kant. Een van de, ik ben haar kwijt, als ze dan bijvoorbeeld eten over had, dan had ze zoiets van, eigenlijk zou dat voor iemand anders geschikt kunnen zijn. Maar waar laat ik dat dan? Zorg dat de informatie op orde is waar mensen terecht kunnen voor hulp of waar mensen terecht kunnen om hulp te geven, als je het hulp wil noemen. Dat het belangrijk is in welke fase, wel punt dan ook, om elkaar te kennen. Dat kan door middel van een buurtbarbecue, die dan niet om zeep geholpen wordt, door vergunningen, enzovoort. Maar dat kan ook zijn door een ontmoetingsplek of op een andere manier te zorgen dat mensen elkaar kennen. Dan hoeft je niet iedere dag bij elkaar over de vloer te komen, maar dat je weet wie er om je heen woont of waar je eventueel terecht kan als je eens een keer wat nodig hebt. En het blijft moeilijk om daar overigens naar te vragen. Maar het is wel zo dat je het makkelijker doet bij iemand die je kent dan dat je helemaal niemand kent. En dat je dan in een systeem komt waar je elkaar helpt en waar je ook met elkaar kijkt hoe je als overheid vertrouwen kan geven aan mensen. Veel regels en zo zijn gebaseerd op de mensen die misbruik willen maken van iets. En als je dat loslaat, dat je dan vaak tot veel betere dingen komt. Betekent dat je ook gewoon vertrouwen moet geven. En dat kan ook weleens een keer fout gaan. De vraag is alleen of dat opweegt tegen een heel systeem in stand houden waar mensen niet hun weg kunnen vinden. Ik hoop dat het zo een beetje...

De voorzitter: Irene, je bent fantastisch. Ik vind het heel knap. Zijn er vanuit de andere groepen ook mensen die iets nog willen toevoegen, aanvullen, samen willen vatten? Want dan laten we het zo. En dan wil ik iedereen bedanken. Zeker ook alle mensen die ervoor gezorgd hebben dat we dit zo op deze manier kunnen bespreken. Ikzelf ben er altijd een voorstander van om min of meer apolitek... Ik bedoel, ik neem mezelf mee. Ik vind ergens iets van. Maar toch om niet naar buiten toe al zo dat ze hoeven presenteren. Dat je gewoon jezelf kan zijn en overwegingen kan maken. Dank dat jullie dit zo georganiseerd hebben. Heidens karwei, volgens mij. Maar het echte karwei gaat nu pas beginnen. Succes.

2. Vragenhalftuur

3. Agenderingsverzoek GroenLinks over Voortgang en actualiteit op het Chemours-dossier (kennisbijeenkomst en rondetafelgesprek en insprekers)

Voorzitter: Mevrouw Boom-Vos
Raadsgriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:

Dhr. Aarden (Partij voor de Dieren)
Dhr. Ayverdi (DENK)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
Dhr. Droog (ChristenUnie/SGP)
Dhr. Gündogdu (Op Ons Eiland)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Mevr. Jager (Beter voor Dordt)
Mevr. Kamphuis (SP)
Mevr. Kruger (GroenLinks)
Dhr. Kuhlmann (VVD)
Mevr. Lammens-Oostdijk (VVD)
Dhr. Van Leeuwen (Fractie van Leeuwen)
Mevr. Pichel (Forum voor Democratie)
Dhr. Schalken-den Hartog (Beter Voor Dordt)
Mevr. Striebeck (VSP)

Portefeuillehouders: -

Overige aanwezigen: dhr. De Keizer, mevr. Van Veen, dhr. Klapwijk, mevr. Elberse, mevr. Bulder, dhr. Hakkeling, dhr. De Hoop, mevr. Van der Ham, mevr. Kamst

De voorzitter: Goedenavond, hallo. Ik moet hierin spreken van de griffie. Het is even behelpen. Welkom allemaal, ik ga gewoon hard praten. Doe ik van nature niet zo, maar met zoveel mensen hier word ik vanzelf een beetje zenuwachtig. Nee hoor. Welkom allemaal. Welkom raadsleden, commissieleden, kijkers thuis, gasten van de vergadering. Ik zie nog geen wethouder. Die komt er vanzelf aan. En ik wens ook de insprekers welkom, de heer De Keizer en mevrouw Van Veen. U krijgt beiden zo vijf minuten om te spreken. Mijnheer De Keizer spreekt over drinkwater en mevrouw Van Veen spreekt in over emissie die via de lucht gaat en over metingen. Daarna hebben wij meerdere professionals. Die heet ik vandaag allemaal welkom. Vanuit de GGD is het de heer Klapwijk. Vanuit het RIVM is mevrouw Elberse. En mevrouw Bulder is via Teams aanwezig. Zij is programmamanager PFAS van ons onderzoeksprogramma. Vanuit de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid is de heer Hakkeling met een collega aanwezig. En vanuit de DCMR de heer De Hoop. Voor het verslag ga ik eerst even de raads- en commissieleden vragen om zich kort voor te stellen. Ik begin hier aan mijn linkerkant.

Mevrouw Vermeulen: Laurette Vermeulen, commissiegriffier.

Mevrouw Kamphuis: Meta Kamphuis, SP Dordrecht.

De heer Ayverdi: Emin Ayverdi, DENK Dordrecht.

De heer Gündogdu: Aydin Gündogdu, Op Ons Eiland.

De heer Aarden: Tristan Aarden, Partij voor de Dieren.

Mevrouw Pichel: Ruby Pichel, Forum voor Democratie.

De heer Kuhlmann: Alexander Kuhlmann, Dordtse VVD.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Jeanine Lammens, Dordtse VVD.

De heer Van Dam Timmers: Jan van Dam Timmers, CDA Dordrecht.

De heer Van Leeuwen: Van Leeuwen, Fractie van Leeuwen.

De heer Den Hartog: Paul den Hartog, GroenLinks Dordrecht.

Mevrouw Kruger: Kitty Kruger, GroenLinks Dordrecht.

De heer Droog: André Droog, ChristenUnie/SGP.

Mevrouw Jager: Ineke Jager, Beter voor Dordt.

De heer Schalken-den Hartog: David Schalken, Beter voor Dordt.

Mevrouw Schnabel: Marije Schnabel, Partij van de Arbeid.

Mevrouw Striebeck: Bernadette Striebeck, VSP.

De voorzitter: En op het scherm zien wij nog mevrouw Van der Ham. Die is inspreker bij de volgende sessie, die wij om kwart over negen hebben. Maar ook haar heet ik alvast welkom. Vandaag krijgt deze commissie inzicht in de laatste en lopende onderzoeken naar PFAS. Gezondheid en zorgen door de GGD en RIVM. Hierna is er een presentatie met actualiteiten bij de milieudiensten, bij Chemours en rondom PFAS. Dit is allemaal georganiseerd op initiatief van GroenLinks, met steun van veel partijen. We hebben veel van deze partijen vanavond al vaker mogen verwelkomen, maar dit dossier is voortdurend in ontwikkeling. Dank dat u uw kennis weer wil delen. En dank dat er veel Dordtenaren aanwezig zijn, met interesse. Maar als eerste geef ik het woord aan de sprekers. Ik stel voor, als de commissie en sprekers het goed vinden, dat we de verdiepende vragen op het einde doen. Maar ook zou ik willen voorstellen om dat tot een beperkt te doen, omdat we weinig tijd hebben. Als de sprekers het goed vinden en we hebben nog meer vragen, dan is er bij een andere commissie, die we later nog gaan organiseren met de Natuur- en Milieufederatie, ook nog tijd om nog meer vragen, als de sprekers het daarmee eens zijn, dan te stellen. Ik ga eerst het woord geven aan de heer De Keizer.

De heer Den Hartog: Voorzitter.

De voorzitter: De heer Den Hartog, ik hoorde uw stem, maar ik zeg u niet.

De heer Den Hartog: Ik zat hier. Even voor alle duidelijkheid. U zegt, vragen graag aan het eind. Bedoelt u daarmee dat als ik een vraag heb voor de sprekers, dat ik dan ook eerst alle experts afwacht en dat het dan pas kan?

De voorzitter: Nee, dat lijkt mij niet handig. Gewoon aan het einde van deze twee insprekmomenten.

De heer Den Hartog: Uitstekend. Dank u.

De voorzitter: De heer De Keizer, mag ik u vijf minuten geven.

De heer De Keizer: Dag. Fijn dat ik hier mijn verhaal mag houden. Ik ben vanavond vooral even bezig met drinkwater PFAS vrij, met de nadruk op nu. Mijn vraag is om samen met mij een motie op te stellen om Evides te vragen onderzoek te doen welke techniek in hun zuiveringsproces kan zorgen voor PFAS-vrij drinkwater, nu en in de toekomst. Ik zal zo meteen vertellen dat ze al het een en ander doen. Ik ben een bezorgde en zeer boze burger. Bezorgd voor de volgende generaties en boos op mezelf en u. De fracties die onze gezondheid op één zouden moeten hebben staan. En ik wil dat we samen alles uit de kast moeten halen om zo snel mogelijk te stoppen met de uitstoot van PFAS. De nadruk ligt op nu en op nul. Het PFAS-dossier is complex. PFAS bereikt ons via lucht, water en bodem. En wij willen dat de uitstoot nu stopt. Het opruimen van alle moestuintjes en het leegpompen van een zwemplas zijn maatregelen die de lekkende kraan niet stoppen. Dit heet dweilen met de kraan open. Dus moeten we opschakelen. We moeten naar nul. En wel zo snel mogelijk. De moestuintjes en zwemplas zijn klein bier. Waar hebben we elke dag allemaal mee te maken? Dat is drinkwater. Qua voeding zijn koffie en thee de belangrijkste onderdelen voor het binnenkrijgen van PFAS. Dagelijks gebruiken we per persoon 2,6 liter drinkwater voor consumptie, eten, drinken en vooral thee en koffie. Ik beperk me in dit verhaal tot Evides, omdat Evides nou eenmaal de watervoorziening doet hier op het eiland van Dordrecht. En we moeten meters maken. Ik kom daar zo meteen nog op terug. In dat drinkwater van Evides zit wel PFAS. Volgens het RIVM geen probleem. Maar ik wil een stap verder gaan. Ik wil naar nul. En waarom? Omdat PFAS zich stapelt in ons lichaam en we los van de portie die we in de loop van de jaren hebben binnengekregen dagelijks via ons kopje thee en koffie en via onze huid we nog extra worden geladen. Dat krijgen we als burger iedere dag binnen. We weten dat daardoor het immuunsysteem afneemt en de kans op kanker en allerlei ziektes toeneemt. Moeders die hun baby's moedermelk geven, zouden we moeten waarschuwen. Bij iedere moeder die in Dordrecht een kind baart, zouden we naast een felicitatie ook een waarschuwing moeten sturen over PFAS, het voorzorgprincipe, totdat het stopt. De watersector, zoals waterschappen, drinkwaterbedrijven, de Unie van Waterschappen en de Vewin steunen het totaalverbod op PFAS. Ik weet zeker dat Evides in staat is om de techniek te ontwikkelen die zorgt dat we PFAS-vrij kraanwater geleverd kunnen krijgen. Nu zijn wij aan zet. Ik herhaal, waar kunnen we wel meters maken? Bij drinkwater.

In het geval van Dordrecht bij Evides. Gezien onze belasting hebben we recht op PFAS-vrij drinkwater. Evides zit aan de goede kant van de tafel en is al 150 jaar, sinds oktober, op zoek om het beste drinkwater te maken. En de gemeente is aandeelhouder. Over dat drinkwater dat bij mij uit de kraan komt, wil ik alles weten. Daarom ben ik trekker van een onderzoek naar water en PFAS. Ik licht daar nu een deelonderzoek drinkwater uit. En een belangrijke hoofdvraag is, wat is de techniek van de toekomst om drinkwater PFAS-vrij bij de consument te krijgen? Met de boven bedoelde motie stappen we op een rijdende trein. Evides heeft op de Baanhoekweg al een pilot plant, waarbij nieuwe technieken al worden uitgetest. En ook daarbij gaat het om, wat is de drinkwatervoorziening van de toekomst? Maar ze gaan niet uit, volgens mij, van het feit dat dat PFAS-vrije toekomst moet zijn. We moeten niet op zoek gaan naar de best

beschikbare techniek, maar we moeten op zoek naar de techniek die zorgt dat ons drinkwater PFAS-vrij is en blijft. Ik ga in gesprek met Evides en maak samen een opdracht om de techniek te ontwikkelen die zorgt voor PFAS-vrij drinkwater in Dordrecht voor nu en in de toekomst. Afsluitend, ons onderzoek naar de relatie PFAS en drinkwater is complex. Er zijn veel stakeholders. We zijn op zoek naar organisaties die ons kunnen helpen en aan onze kant staan. De gemeente is hierbij behulpzaam. Maar jullie als fractieleden hebben misschien informatie, suggesties, ingangen die het onderzoek kunnen versnellen. Ook brains en handjes zijn welkom. Ik ben benieuwd naar de fracties die mij echt gaan helpen met de nadruk op nul en nu. En nogmaals, ik vraag de fracties om samen met mij een motie op te stellen. En te vragen onderzoek te doen welke techniek in het zuiveringsproces kan zorgen voor PFAS-vrij drinkwater, nu en in de toekomst. Dank jullie wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Keizer. Zoals ik zei, graag even de vragen opsparen. En dan geef ik nu het woord aan mevrouw Van Veen.

Mevrouw Van Veen: Dank u wel. Goed om te kunnen spreken op uw beeldbepalend overleg. Ik schets graag ons plaatje van Chemours en doe aan het eind een aantal voorstellen. Recent onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het AD, geeft aan dat 9 van de 10 Nederlanders vindt dat er maatregelen nodig zijn om vervuiling door PFAS tegen te gaan. 8 op de 10 inwoners vreest voor effecten op de gezondheid. Dat PFAS het risico op sommige soorten kanker kan verhogen, is bij ruim 8 op de 10 bekend. En 1 op de 5 inwoners drinkt geen water meer uit de kraan. En 10 procent overweegt verhuizing of is verhuisd. Ik mag ook het een en ander bij het Dordrechts Museum doen. Mensen uit buiten de stad die zeggen, het Dordrechts Museum ken ik niet. Van Dordrecht ken ik wel Chemours. Dat is vervelend. Er komt ook steeds meer nieuwe kennis vrij over verspreiding van PFAS via bestrijdingsmiddelen. Steeds meer kennis over giftigheid en verspreiding van de korte keten PFAS, genaamd TFA. Verspreiding van PFAS via de lucht. Beter maar niet zwemmen in zee. De drinkwaterbeschikbaarheid en -veiligheid staat onder druk. Drinkwaterproducenten slaan alarm. Daarnaast onfrisse zaken als onderzoek Wereldgezondheidsorganisatie, gecorrumpeerd door aan de industrie gelinkte wetenschappers. Dan waren er 2 noodstoppen van de fabriek deze zomer, vanwege stroomstoringen. Chemours gaf aan dat men kon kiezen tussen ontploffen of extra uitstoot. Dit is te gek voor woorden. De zaken zijn kennelijk qua veiligheid niet op orde. Vraag eens een bouwvergunning aan. Wat voor regels zijn er dan vanuit veiligheid?

De fabriek heeft om ons te plezieren gekozen voor extra emissies. En dan meest recent het drama over de percelen van een boer in de Alblasserwaard, op maar 4 kilometer afstand van Chemours, waar de grond ongeschikt is voor wonen, industrie en landbouw, vanwege PFAS-vervuiling. Wat zegt dit over wonen in Dordrecht? En het gaat maar door. Het Chemours dossier is een te groot dossier. Grote angst is dat we toe dobberen naar een situatie à la Groninger gaswinning en de toeslagenaffaire. Wat erg. Maar we doen nog even niets concreets, ondanks alle uitspraken van het RIVM, die al heeft gezegd dat alle Nederlanders te veel PFAS binnenkrijgen, los van u en ik. Het ILT die dit onderstreept, wetenschappers, onderzoeksgroepen, DCMR, maar ook van u, van de raad en het college. We zien een overheid die stevig inzet op dit dossier. Keihard werkt aan rapportages, verkenningen, onderzoeken. Ik noem er een paar. Het rapport van de Commissie van Aartsen over vergunningverlening en handhaving. De Onderzoeksraad

voor de Veiligheid van vorig jaar, die keihard stelt dat omwonenden onvoldoende worden beschermd. Gevolgd door een Actieagenda van 27 actiepunten, met vele werkgroepen, klankbordgroepen, et cetera, waar wij nu ook in dreigen meegezogen te worden. Maar wat is er nu in feite afgelopen jaar daadwerkelijk gebeurd? Niets. Behalve een intentieverklaring, een brief naar moestuineigenaren en een pomp in een zwemplas waarmee de PFAS narigheid fluks de rivier in kon worden gepompt. Bloedonderzoek en biomonitoring is ook niet gestart. En waar is het beloofde expertteam, die gezondheid onder de aandacht gaat brengen? En via drinkwater krijgen we onze extra dagelijkse portie binnen. Het aantal onderzoeken neemt toe, verlies aan vertrouwen in de overheid neemt toe en vooral de hoeveelheid Zeer Zorgwekkende Stoffen neemt toe in ons lijf en in onze leefomgeving. De risico's van een claim worden zwaarder geacht dan onze gezondheidsrisico's en de chronische vervuiling van bodem, lucht en drinkwater. Ik garandeer dat daar binnenkort anders over gedacht wordt. Wat we verwachten van de gemeente? De vuist op tafel blijven slaan, vanwege gezondheidsrisico's van de omwonenden en de aantasting van onze leefomgeving. De gemeente moet het Rijk erop aan blijven spreken de burgers te beschermen, zoals staat in de Grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Op korte termijn nul uit de pijp voor lozingen in lucht en in water. We verwachten dat de gemeente keihard werkt aan het Europese restrictievoorstel, onder andere door inzet van VNG, IPO of wie dan ook. Politici vanuit alle overheidslagen. Wij benaderen ze nu ook allemaal. En dring aan op de start van de gezondheidsonderzoeken. 2 actiepunten richting DCMR en de provincie. We willen dat de gemeente DCMR opdraagt om voor de zomer 2025, voor komende zomer een onafhankelijk meetteam operationeel te hebben. Met technische expertise van chemische processen, bedrijfsvoering, chemie, eerste termijn cetera. 24 uur per dag onafhankelijk inzetbaar. Het kan toch niet zo zijn dat een bedrijf à la Chemours zelf emissiegegevens aanreikt? We weten allemaal dat het dynamische processen zijn. Het kan gewoon niet zo zijn. Tweede punt. We moeten erop voorsorteren dat er steeds meer stroomstoringen komen. Een verzoek of een DCMR en/of provincie, ik weet niet precies wie daarvoor aan de lat staat, om stroomstoring scenario's mee te nemen in de vergunningaanvraag. De fabriek moet op zo kort mogelijk termijn voldoende voorzieningen treffen, waarmee noodstoppen kunnen worden voorkomen, of de provincie moet in haar vergunning rekening gaan houden met extra emissies.

Graag ook actie op dit dossier voor uw en mijn veiligheid. Ik wens ons allen dat u voor mij, voor uzelf, uw kinderen, mensen elders, mensen van morgen en Moeder Aarde daadkracht toont. Nul uit de pijp. En dan de rotzooi opruimen. Het is niet anders. Het moet gewoon, morgen. En als het overmorgen moet, dan morgen starten met het oprichten van een onafhankelijk meetteam, voor metingen van emissies in lucht en water en de inzet op het voorkomen van extreme veiligheidsrisico's, zoals bijvoorbeeld bij de stroomstoringen. Zorgen voor PFAS-vrij drinkwater. Pas dan worden eerste echte stappen gezet. En we denken graag mee over de daarna volgende. Dank voor uw aandacht.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Van Veen. Ik kijk heel even rond wie er allemaal vragen hebben. Vier. Als we er vier hebben, ga ik wel vragen om het kort houden. Mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Dank u wel, voorzitter. Ik begrijp het probleem over drinkwater. Iedereen weet hoe ik erover denk. Ik wil mijnheer De Keizer vragen, via de voorzitter, hoe denkt mijnheer over wie dat gaat betalen dat er een onderzoek komt voor schoon drinkwater?

De voorzitter: Mijnheer De Keizer, kunt u daar een niet-politiek... En volgende keer graag meningen over hoe iedereen erover denkt, doen we niet tijdens een beeldvormende sessie. Ik weet niet of dat u antwoord toch kan geven op deze vraag?

De heer De Keizer: Ik heb de vraag opgeknipt in twee stukjes. Dat is één techniek. Dat is volgens mij veruit het makkelijkste. Om de simpele reden dat technisch er heel veel mogelijk is en er drinkwaterleidingbedrijven zijn die PFAS-vrij water leveren. Dan is stapje één. Stapje twee is natuurlijk, wie gaat dat betalen? Zoals ik het nu zie, gaan wij dat betalen. Want dan gaat die drinkwaterprijs mee omhoog. Als we het anders willen, moeten we een andere route bedenken. Maar volgens mij moeten we daar later over nadenken. Want ik ben geïnteresseerd in PFAS nu op nul. En dat is het makkelijkste via het bedrijf Evides.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Keizer. Mijnheer Aarden.

De heer Aarden: Ik had ook een vraag voor de heer De Keizer. U zegt dat de best beschikbare methode niet voldoende is. Dat er op zoek moet worden gegaan naar een nieuwe methode. Kunt u iets meer vertellen over waarom de huidige methodes die beschikbaar zijn niet voldoende zijn?

De heer De Keizer: Wat er nu gebeurt, is dat er in de vergunningverlening iedere keer gepraat wordt over best beschikbare techniek. Maar dat is de industrie die aangeeft wat de best beschikbare techniek is. Kijken ze naar TFA, de discussie die we daarover hebben gehad, het bedrijf roept van, wij kunnen niks doen, we moeten de fabriek stilleggen als we TFA eruit moeten hebben. De rechter houdt zijn poot stijf. En heel grappig, na een paar weken blijken er alweer oplossingen te zijn. Er moest een productielijn even stil. En toen gingen we weer verder. Die technieken zijn er wel. Die zijn zelfs beschikbaar. Maar als het bedrijf het niet meldt, hebben we daar niks aan.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Kuhlmann.

De heer Kuhlmann: Dank u zeer, voorzitter. Ik heb een vraag voor mevrouw Van Veen. Mevrouw Van Veen sprak over een onafhankelijk meetteam om de emissies van Chemours goed te controleren. Op het moment worden die emissies gecontroleerd door de Omgevingsdienst, DCMR. En ik ben even benieuwd, bedoelt mevrouw Van Veen dat een ander team dan DCMR dat zou moeten doen of moet het huidige team op een andere manier worden samengesteld? Kunt u daar iets over zeggen?

Mevrouw Van Veen: Wat ik heb begrepen is dat nu de metingen door Chemours zelf worden gedaan, maar aangeleverd worden aan DCMR. Ik heb er punt één alle vertrouwen in DCMR. Iets wat DCMR moet controleren, daar zou ik niet aan beginnen. Dat zou echt veronachtzaming zijn van de kwaliteit van de mensen. Alleen ik denk en ik weet en ik hoor dat zij te weinig geld, mensen en middelen hebben om dat goed uit te voeren. En als ik bijvoorbeeld in een artikeltje lees van die boer in de Alblasserwaard die

dan zegt, ik rook toevallig iedere zaterdagochtend en zondagochtend een vreemd luchtje, dan denk ik, weet je, er wordt gewoon gesjoemeld met zaken. Ik bedoel, het is vervelend. Er zullen vast mensen van Chemours hier aanwezig zijn of luisteren, maar het idee van vertrouwen hebben in het bedrijf is wat mij betreft weg. Het moment dat je zegt, we gaan... Er is nu een meetplan. Dat wordt samen met DCMR gedaan. En dat voeren ze uit. Maar dat kunnen ze helemaal... Ze kunnen heel hun bedrijfsprocessen manipuleren, zodat het zo laag mogelijk is. En ik heb begrepen dat tot een aantal jaar geleden waren dat een soort ambulante teams ook, die mobiel en flexibel waren. Maar dat is er allemaal uit bezuinigd. En ik denk dat stap één toch echt is om dat gewoon recht te trekken. Dat je gewoon zelf een ploeg mensen hebt die gewoon adequaat binnen DCMR structuur en kennis en kunde... Of er moet helemaal los landelijk, want dit is een landelijk probleem ook, iets opgetuigd worden. Maar dat is mij te ver. Ik zou het liefst gewoon, wat ik ook zei, gewoon op korte termijn... Want het gaat eigenlijk ook over dat je aan de bewoners gewoon weer aan vertrouwen gaat bouwen. En dat soort dingen geeft mij het gevoel dat er geluisterd wordt naar ons en dat er niet zomaar wordt uitgegaan van vertrouwen van het bedrijf, maar wel vertrouwen van eigen meting en eigen inzicht. En dat vind ik heel erg relevant.

De voorzitter: Dank u wel. En ik denk dat DCMR dadelijk ook een kleine toelichting hierop zal geven. Ik kijk heel even. U hoeft alleen maar ja of nee te knikken of dat u een toelichting gaat geven.

De heer De Hoop: Tijdens de presentatie ga ik daarop in.

De voorzitter: Heel fijn. Dank u wel. Dan ga ik nu door naar de heer Den Hartog. En daarna mevrouw Jager.

De heer Den Hartog: Dank u, voorzitter. Ik heb een vraag aan de heer De Keizer. Die roept ons op om een motie in te dienen. Nou is het natuurlijk altijd gebruikelijk dat we moties indienen voor het ambtelijk werk van voorstellen en dergelijke. Misschien dat de heer De Keizer iets meer duidelijkheid kan geven daarover, wat wij precies kunnen doen?

En als tweede vraag, als dat mogelijk is, wat ik hoop natuurlijk, want we willen allemaal het liefst PFAS-vrij drinkwater, dan is dat PFAS eruit gehaald. Maar wat gebeurt er dan met dat PFAS?

De heer De Keizer: De eerste vraag is even van, ik heb wel een idee hoe zo'n motie eruit zou kunnen zien. Maar het helpt om dat met een... We zitten hier met heel veel fracties, die allemaal zich druk maken over PFAS. Ik zou willen zorgen dat we die motie zodanig opstellen met elkaar dat dan ook bijna alle fracties het daarmee eens zijn. Dat is veel handiger als dat ik iets indien en een fractielid neemt het mee en we moeten dan op zoek naar meerderheden. Dat is één. En de tweede ging over?

De heer Den Hartog: Als je PFAS eruit haalt, uit het drinkwater, wat doe je dan met dat PFAS?

De heer De Keizer: Maar even voor alle duidelijkheid, dat gebeurt vandaag ook. En ik wil in dat onderzoek heel goed kijken, wat gebeurt ermee? Wij kennen mensen die gewoon vanuit Chemours hebben gekeken, welke bedrijven zijn bezig met afval op te halen bij

Chemours? Dat gebeurt vandaag de dag ook. Weten wij waar dat blijft? We lezen er wat over in de '...'. En daar wordt het verbrand. Maar er zijn ook hele andere plekken waar het gebeurt en andere waterleidingbedrijven. We hebben te maken met actieve kool hier in Dordrecht. Actieve kool wordt nu vaker vervangen om PFAS weg te halen.

De voorzitter: Mag ik u vragen, vanwege de tijd, om het heel kort te houden. Dit is niet echt het onderwerp.

De heer De Keizer: Sorry.

De voorzitter: Maakt u uw zin af. En dan gaan we door naar mevrouw Jager.

De heer De Keizer: Maar actieve kool wordt ook vandaag de dag afgevoerd. En ik weet niet wat. Vandaar zo'n onderzoek.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Keizer. U bent heel erg enthousiast, niet enthousiast...

De heer De Keizer: Bezorgd.

De voorzitter: Maar bezorgd. Ik wil u ook niet afkappen. Maar we willen ook tijd voor de andere sprekers hebben. Mevrouw Jager.

Mevrouw Jager: Hij doet het al.

De heer De Keizer: Sorry.

Mevrouw Jager: Een klein vraagje aan mevrouw Van Veen. Ik heb aandachtig zitten luisteren. Maar er is iets wat ik niet helemaal goed verstaan heb of niet helemaal goed begrepen.

U had het op een gegeven moment over vergunningen, over extra uitstoot en over in vergunningen opnemen, de hoeveelheid. En ik weet niet meer wie dat van u moest doen.

Mevrouw Van Veen: Iedereen natuurlijk.

Mevrouw Jager: Dat snap ik. Maar wie gaat daar over, volgens u?

Mevrouw Van Veen: Het gaat erover dat op het moment dat er een stroomstoring is, dan zegt Chemours dat ze in een dwangpositie komen. Dan kunnen ze kiezen de boel laten ontploffen. Als je kijkt naar dat gebeuren, dan denk ik, dat is geen alternatief. En het tweede is extra uitstoot. In feite hebben zij... Dat is nu twee keer gebeurd. We horen overal dat gewoon het aantal stroomstoringen toe zal nemen. Wij moeten ervoor zorgen dat of Chemours doet iets in hun eigen complex om te zorgen dat die stroomstoringen niet tot een noodstop leiden of er moet een vergunning komen waarbij rekening gehouden wordt met die extra uitstoot die dan plaatsvindt. En dat moet de provincie doen.

De voorzitter: Dank u wel. Dan de laatste vraag, van mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel. Ik heb eigenlijk een vraag aan beiden. Aan de heer De Keizer en mevrouw Van Veen. Halverwege oktober zijn er vijf moties aangenomen in de Tweede Kamer. En een van die moties ging ook over een analyse van maatregelen voor waterveiligheid. Hoe kijken jullie, of eigenlijk de heer De Keizer... Hoe kijkt de heer De Keizer tegen die motie aan, die dan ook is aangenomen? En tegen een motie die we hier in de gemeente zouden kunnen indienen?

De heer De Keizer: Ik begrijp de vraag, maar ik zou even door willen geven aan mijn buurvrouw, om de simpele reden dat ik toen heel lang op vakantie was. Ik heb de motie niet gezien.

Mevrouw Van Veen: En ik moet zeggen dat er heel veel moties zijn in Den Haag. We hebben ook heel goed contact met Tweede Kamerleden. Maar deze motie ken ik niet. Dat moeten we eens even bekijken.

De voorzitter: Misschien is het handig, hoor ik van de griffie, om die vraag even schriftelijk te beantwoorden, samen met de griffie. Zegt u het maar, mevrouw Van Veen.

Mevrouw Van Veen: Ik zou ook nog een dwingend verzoek, een dringend verzoek willen doen aan u als politieke dieren, om ook met uw collega's binnen de provincie, de Tweede Kamer of bij Europa echt elkaar op te zoeken. Er is een enorme lobby natuurlijk gaande om het restrictieverbod te versoepelen. Wij schrijven iedereen aan. Men vindt het heel erg... Wij krijgen heel veel reacties daarop, ook vanuit de Europarlementariërs. Maar het zou zo goed zijn als jullie ook gewoon zelf... Dat je ook gewoon van elkaar weet wat er op een dossier speelt. En daar kunnen wij natuurlijk een rol in nemen, als jullie dat prettig vinden. Maar dat is mijn verzoek.

De voorzitter: Dank u wel voor de oproep. Volgens mij veel partijen geven daar al gehoor aan, maar een extra oproep is nooit weg. Dan gaan we door naar de presentaties van GGD en de RIVM. De heer Klapwijk van de GGD, u gaat beginnen, begrijp ik? Mag ik u het woord geven, als dat kan?

De heer Klapwijk: Ja, prima. Goedenavond, mijn naam is Henk Klapwijk. Ik ben arts maatschappij en gezondheid en arts medische milieukunde bij de GGD Zuid-Holland Zuid. Ik ben hier samen met mijn collega Nathalie Kamst, ook arts medische milieukunde bij de GGD. We hebben samen afgesproken dat ik vanavond het woord doe. Dit zal mijn laatste optreden zijn, want na deze maand ben ik niet meer in dienst bij de GGD. Als jullie een volgende keer een arts van de GGD willen uitnodigen, dan zou dat zomaar Natalie kunnen zijn. Ik ga wat vertellen over wat de GGD doet, wat PFAS zijn en hoe krijg je ze binnen? Dat kan allemaal heel snel, want dat weet u natuurlijk in grote lijnen al. Ik heb een nieuwe dia gemaakt over het gezondheidsrisico en een bekende dia over de kans op ziekte en ik heb een dia over PFAS bloedonderzoek en een dia over het eierenonderzoek en een dia over het RTL-onderzoek naar zorgkosten. En dan sluit ik af met een conclusie en een dia, wat kunt u zelf doen? Best veel. Ik denk dat het iets meer dan 10 minuten kost, maar ik doe mijn best. Wat doet de GGD? De GGD is er voor het beschermen, bewaken en bevorderen van de publieke gezondheid. Wij geven voorlichting, signaleren ongewenste situaties. Wij geven advies over gevaarlijke stoffen en we doen onderzoek. En wij hebben eigenlijk 3 klantengroepen. Wij beantwoorden gezondheidsvragen in relatie tot het milieu van alle inwoners in onze regio, instellingen

zoals scholen, kinderdagverblijven, verzorgingshuizen en de gemeente, het gemeentebestuur vooral. Volgende dia. De GGD heeft veel inzet, jarenlang al, maar zeker het laatste jaar, op het dossier Chemours PFAS. We hebben onze inzet ook versterkt. Het onderwerp leeft, heel vanzelfsprekend, sterk onder inwoners. We lobbyen ook in Den Haag voor meer aandacht voor publieke gezondheid in relatie tot de industrie in deze regio. We doen zelf ook onderzoek. Onder andere hebben wij, zoals elke regio, een vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor. En daar hebben we 3 extra vragen aan toegevoegd over PFAS. En we sluiten ook aan bij onderzoek van ketenpartners, waarbij wij voor een regionale gezondheidkundige duiding kunnen zorgen. We nemen deel aan relevante gesprekstafels. Sorry hoor, ik sla over, we helpen mee om goede informatievoorziening voor inwoners en professionals te verzorgen. Samen met gemeenten en de netwerkpartners zoals u weet, is dat de pfasinfo.nl website. En die informatieverstrekking doen we ook in publieksinformatieavonden of in raadskennissessies, zoals nu. Wij nemen deel aan gesprekstafels en we hebben ook een landelijke samenwerking, onder andere met alle GGD'en in Nederland. En tegenwoordig heeft bijna elke GGD met PFAS te maken. We hebben ook een landelijke projectgroep van de GGD op het thema PFAS. Volgende dia. Dit is voor u natuurlijk allemaal bekend, maar ik heb er toch nog een dia even voorgezet. Wat zijn PFAS? PFAS is een groep chemische stoffen die overal in zit, consumentenproducten, onze leefomgeving, onze voedselomgeving, het drinkwater en in onszelf. Ze breken slecht af. Het zijn eeuwige chemicaliën. Ze zijn persistent. Het zijn zorgwekkende of Zeer Zorgwekkende Stoffen, schadelijk, toxisch voor mens en milieu en ze leveren gezondheidsrisico's. Of je daadwerkelijk ziek wordt, hangt af van hoeveel PFAS je in de loop van jaren binnenkrijgt.

Plus van een aantal andere, vaak persoonlijke, factoren, zoals andere ziektes die je hebt, erfelijke aanleg, leefstijl. Volgende dia. De blootstelling aan PFAS. Hoe krijg je ze binnen? De hoofdroutes zijn voor alle Nederlanders ons voedsel en drinkwater. Voor inwoners in onze hoog belaste regio rond Chemours is er extra blootstelling vanuit de vervuiling in de leefomgeving hier. Vervuilde bodem, PFAS in moestuingewassen, eieren van hobbykippen, PFAS in het oppervlaktewater. En dat kun je binnenkrijgen door zelf gevangen vis te eten of door PFAS water in te slikken bij zwemmen, bijvoorbeeld, in oppervlaktewater. Bijkomende routes zijn onder andere ons binnenmilieu. Huisstof heb ik op de dia gezet. PFAS en huisstof is een beetje een vergeten factor, of in ieder geval niet vaak genoemde factor. In ons huisstof kan binnengelopen vervuild bodemstof terechtgekomen zijn. Consumentenproducten, zoals geïmpregneerde tapijten, meubelstof, onze eigen mooie kampeerspullen en regenjas en kleding die soms geïmpregneerd is met PFAS, verkrumelt en komt op een gegeven moment ook in ons huisstof terecht. En bijkomend is ook nog blootstelling mogelijk via de huid door consumentenproducten of verzorgingsproducten. Dit zijn voorbeelden. Volgende dia. Mijn assistent voelt precies aan wanneer de volgende dia komt. Dit is een nieuwe dia. Tenminste, voor mij een nieuwe dia. Hier ziet u een tabel waarin onderscheid is gemaakt in de mate van bewijs dat er is voor verschillende gezondheidseffecten. Het is best een volle tabel, maar ik neem hem met u door. Als eerste, ik heb in blauwe tekst... De meeste vakken zijn in blauwe tekst. En er is een vak in oranje tekst. Ik behandel eerst de blauwe tekst. Ik heb het een beetje anders vormgegeven, maar dit is een tabel uit het PFAS restrictiedossier, dat het RIVM of Nederlands... Maar het RIVM heeft daar een Nederlands rapport van gemaakt, afgelopen jaar. Nederland heeft samen met Duitsland en drie Scandinavische landen dat restrictiedossier, vorig voorjaar. En deze tabel is

gebaseerd, tenminste de blauwe tekst, op basis van de kennis van begin 2023. En daar hebben zij, op basis van het overzicht van de wetenschappelijke literatuur op dat moment, het samengevat dat er voldoende bewijs is, de groene kolom, voor een nadelig effect op het immuunsysteem. En dat betekent vooral een afname van de vaccinatierespons bij kinderen. Een toename van het leverenzym ALT. Dat is een aanwijzing voor leverschade, levertoxiciteit. Dan ga ik naar de middelste tabel. Er is beperkt bewijs voor een toename van ziekten, die mogelijk zouden kunnen komen door een verminderde afweer, namelijk longinfecties en een kans op huiduitslag of eczeem. Ook een toename van cholesterol. En met name het slechte cholesterol. Ook een beperkt bewijs voor een toename van de kans op nierkanker. Beperkt bewijs voor een afname van het geboortegewicht. Dat is een nadelig effect op de ontwikkeling van de foetus. En dan de meest rechtse kolom in geel, nog wat minder bewijs. Ik heb het mogelijk bewijs genoemd. In het restrictiedossier staat er suggestive evidence. Suggestief bewijs is er voor astma en alle allergie-achtige aandoeningen. Een toegenomen kans op hart- en vaatziekte? Invloed op de vruchtbaarheid. Invloed op de geslachtshormonen. Vroegtijdige bevalling, miskramen en zwangerschapsvergiftiging. En de laatste regel, ook beperkt bewijs voor een invloed op schildklierziekten en invloed op schildklierhormonen. Nog even terug. Nog even dezelfde dia. Dit is de informatie van begin 2023. Dan eind 2023 zijn er 2 rapporten verschenen van de IARC, de IARC, de International Agency for Research on Cancer. Het wereldonderzoeksinstituut voor kanker van de Wereldgezondheidsorganisatie.

En die hebben 2 monographs, 2 rapporten uitgebracht, weer een update van eerdere rapporten over de mate van bewijs voor kankerverwekkendheid van PFOA en PFOS. 2 van de meest, in onze westerse milieu, veelvoorkomende PFAS-varianten. En zij hebben eind vorig jaar geconcludeerd dat voor PFOA het voldoende bewijs is, zij noemen dat, bewezen kankerverwekkend voor nierkanker en teelbalkanker. Voor PFOS blijft het in de categorie mogelijk kankerverwekkend. Nu mag de volgende dia. Onderaan de dia stonden de literatuurverwijzingen. Sorry. Kans op ziekte. Excuus. Nederlanders krijgen meer PFAS binnen dan de voor de gezondheid veilige grenswaarde. In dat geval zijn de nadelige gezondheidseffecten niet uit te sluiten. Maar veel van de effecten die ik net noemde, nadelig effecten op het immuunsysteem, verhoogde leverwaarden, verhoogd cholesterol, lager geboortegewicht, dat zijn allemaal risicofactoren. Dat is nog geen ziekte. Wat betreft de verhoogde kans op kanker en andere ziekten, de precieze invloed van PFAS is onzeker. Hoe het zou werken en of het... Daar is nog veel onzekerheid over. En nogmaals, ik herhaal het, of je daadwerkelijk ziek wordt, hangt af van hoeveel PFAS je in de loop van jaren binnenkrijgt, plus van diverse andere, vaak persoonlijke invloeden op de gezondheid. Belangrijke toevoeging ten opzichte van in het verleden. Wij hebben nu meer oog voor dat ook de vervuiling van PFAS in onze leefomgeving invloed heeft op de mentale gezondheid. Langdurige zorgen en stress zijn ook ziekmakend. Het RIVM gaat straks in op onderzoek naar de zorgen van omwonenden. Volgende dia. Omwille van de tijd wil ik deze dia overslaan. Als daar vragen over zijn, kan ik nog iets vertellen over bloedonderzoek vergelijking met waarom in België wel en waarom hier niet? Gaan we naar de volgende dia. Onderzoek van eieren en hobbykippen. U heeft het al meegekregen. Ik vat het nog even samen. Op 31 locaties in onze regio en in Altena zijn eieren van particulieren van hobbykippen geraapt en onderzocht. 22 van de 31 locaties bleek het gehalte van PFAS zodanig dat met het eten van 1 ei per week je al boven de gezondheidkundige grenswaarde uitkomt. Op 7 locaties zelfs al met 1 ei per maand. Het

advies is dan ook, eet geen eieren van hobbykippen. En eieren uit de supermarkt zijn de veilige keuze. Daar zit soms 100 tot 1.000 keer zo weinig in. Die worden gecontroleerd. Ook het Voedingscentrum heeft zich aangesloten bij dit advies. In de eieren zat vooral PFOS. En dat is, voor zover bekend, niet afkomstig van Chemours. Er is aanvullend onderzoek gedaan, hoe komt die PFAS in die eieren? Er is geen duidelijk verband gevonden met PFAS in de bodem, met PFAS in de bodembedekking, in het voer, in het drinkwater, in de medicijnen die de kippen kregen. Nog weer nieuw onderzoek. Er is iets opmerkelijks gevonden. Er is een duidelijk verband met PFAS in regenwormen in de bodem. Er is ophoping van PFAS in wormen. En dat is ook een beetje dezelfde mix van PFAS in je wormen als in de kip, als in de eieren. Intrigerend verband. Volgende dia. RTL heeft in juni dit jaar bekendgemaakt dat ze hebben onderzoek gedaan, met als conclusie hogere zorgkosten bij omwonenden van zware industrie. Ze hebben 13 gebieden waar veel zorgen zijn over industrie gekozen. Daar hebben ze een driecijferig postcodegebied rondom dat gebied gekozen. Voor Chemours was dat de postcode 331. Dat is de hele gemeente Dordrecht. Daar hebben ze de zorgkosten aan alle kosten van ziekenhuis, huisarts, apotheek, ziekenvervoer bij elkaar becijferd en omgerekend naar wat de landelijk gemiddelde zorgkosten zijn. Ze hebben wel dat gecorrigeerd voor leeftijd en geslacht. Oudere mensen maken meer zorgkosten.

Daar hebben ze voor gecorrigeerd. En dan blijkt dat in de postcode 331, in de gemeente Dordrecht, 3 procent meer zorgkosten gemaakt wordt dan je mag verwachten. Het onderzoek besloeg 10 jaar, van 2012 tot 2022. Ter vergelijking, in alle 13 gebieden samen was het 7,4 procent hogere zorgkosten en in Velsen-Noord, bij Tata Steel, was het 12 procent hogere zorgkosten. Hier was het 3 procent hoger zorgkosten. RTL heeft het omgerekend, 53 euro per persoon per jaar in Dordrecht. RTL zegt zelf, er is een verkennende analyse. Geen oorzakelijk verband kun je hieruit trekken tussen hogere zorgkosten en activiteit van de bedrijven. En wij sluiten als GGD ons daarbij aan. Factoren zoals leefstijl, sociaaleconomische status, arm-rijk verschillen, dat is allemaal niet meegenomen. Meer onderzoek nodig om conclusies te trekken. Volgende dia. Kom ik bij de conclusie. PFAS zijn zorgwekkende stoffen, wijdverspreid in de leefomgeving. Dat is onwenselijk. Nederlanders krijgen meer PFAS binnen dan de gezondheidkundige grenswaarde. Nadelige gezondheidseffecten zijn dan niet uit te sluiten. Er zijn ook nadelige effecten op de mentale gezondheid van omwonenden van industrie. Er is nog veel wetenschappelijke onzekerheid. Goed dat het onderzoek doorgaat. Er loopt een onderzoeksprogramma van het RIVM, wat volgend kalenderjaar ook nog doorgaat. En als GGD doen wij zelf ook onderzoek. Laatste dia. Handelingsperspectief. Wat kunt u zelf doen? Spreekt natuurlijk voor zich. Beperk uw blootstelling aan PFAS. Erg lastig. Ik vat het toch samen als, blijf gevarieerd eten. Variatie is het beste advies ten aanzien van voeding en gezondheid. Drink voldoende water. En wat ons betreft, blijf gewoon ons kraanwater vertrouwen. Je krijgt een klein beetje PFAS naar binnen, maar water is essentieel voor het leven. Let op chemische stoffen in producten. Er is een website van onder andere van de overheid, waarzitwatin.nl. Volg lokale adviezen op. Moestuingewassen, zelf gevangen vis, zwemwater, hobbykippen. We hebben een gezamenlijke website pfasinfo.nl. En tot slot, acties van overheden en omwonenden. We zijn op weg naar een Europees PFAS verbod. Er wordt terughoudend vergund van lozingen. Nul uit de pijp. Gemeenten hebben zich daarbij aangesloten. Als GGD, wij zijn voor de publieke gezondheid. Ook voor een schoon leefmilieu. Ook wij kunnen ons

aansluiten bij een streven naar nul uit de pijp. De laatste dia. Ik beantwoord straks graag vragen. U kunt ons ook bereiken via de mail of via de telefoon.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Hakkeling.

De heer Hakkeling: Wij zijn van plaats gewisseld. Sorry.

De voorzitter: Ik denk al vooruit. De heer Klapwijk, dank u wel. Ik wilde eigenlijk even vragen om de vragen te bewaren. Als jullie pen en papier hebben, dan heeft de griffie, die dat nodig hebben, ze al even neergelegd. Ik wil eerst even tijd maken voor alle presentaties. En dat we daarna dan even de partijen langsgaan voor vragen. Ik zie daar instemmende knikjes. Dan gaan we nu wel naar de heer Hakkeling. Mevrouw Elberse, gaat uw gang.

Mevrouw Elberse: Dank u wel. Ik denk dat mijn presentatie wordt opgestart. Ik zal in de tussentijd de tijd gebruik maken om me even voor te stellen, zodat we ook door kunnen. Ik ben Janneke Elberse. Ik werk als onderzoeker en adviseur bij het RIVM. Ik doe veel onderzoek naar gezonde leefomgeving. En online is mijn collega Astrid Bulder. Zij werkt op het PFAS-onderzoeksprogramma van het RIVM.

De voorzitter: Mag ik nog even een technische ding zeggen? Dank u wel voor het presteren. Wij hebben het signaal doorgekregen dat de kijkers thuis een zwart beeld krijgen. Daar wordt aan gewerkt. Zo snel mogelijk. We hopen dat te verhelpen.

Mevrouw Elberse: Hier in de zaal hebben we wel een scherm. Zal ik wachten op...

De voorzitter: Nee, gaat u maar door.

Mevrouw Elberse: Ik ga door. Helemaal goed. Zoals ik al zei, ik werk bij het RIVM. Mijn collega is online aanwezig. RIVM kent u denk ik allemaal. Ik zal de tijd besparen om daar een toelichting op te geven. We doen heel veel bij het RIVM op het gebied van PFAS. En vanavond wil ik u vooral meenemen in de verkenning die we aan het afronden zijn. De verkenning rondom Chemours en de Westerschelde. En ik heb een slide toegevoegd over het PFAS-onderzoeksprogramma van het RIVM. Dank u wel. Hij voelt wel goed aan welke slide nodig is. Het PFAS-onderzoeksprogramma van het RIVM is een landelijk programma. En dat focust zich op dat doet onderzoek naar hoe de blootstelling van Nederlanders, nationaal gezien, verminderd kan worden. En dat doen we door te kijken naar, wat zijn bronnen voor PFAS? Hoeveel PFAS krijgen mensen binnen en op welke manier? We kijken vooral op nationale schaal. En daar doen we ook vooral onderzoek naar. Het is wel zo, waar mogelijk zoomen we in op bepaalde regio's. Daar kijken we elke keer naar van, wat is mogelijk om met de kennis die we hebben op nationaal niveau in te zoomen op specifieke regio's? De eerste fase van het programma is afgerond en dat is beschreven in, wat we noemen, een scopingsrapport of een voortgangsrapportage. Die is gepubliceerd op de website. Daarin staat beschreven wat gedaan is, maar ook heel belangrijk, wat er nog gaat komen, de komende 2 jaar. Daar kunt u terugzien welk onderzoek nog gaat plaatsvinden. Ook de website is geüpdatet. Alle informatie over de lopende onderzoeken, de onderzoeken die zijn afgerond en de kennis die daaruit voortkomt, zijn daarop vindbaar. En onze planning is, we hebben gelukkig een jaar langer dan de heer Klapwijk aangaf, aan eind 2026, medio 2026 ronden wij alle

onderzoeken af en wordt erover gerapporteerd. We vinden het ondertussen ook belangrijk om de connecties te houden met de belanghebbenden. En dat zijn er heel veel in Nederland. Net al gezegd. Elke Nederlander krijgt te veel PFAS binnen. We hebben eind februari, begin maart een belanghebbenden bijeenkomst op het RIVM over PFAS. Mochten er vragen zijn over het programma, Astrid is aanwezig, we kunnen ze een aantal vragen beantwoorden. En anders kunt u ook altijd mailen met het PFAS-onderzoeksprogramma op het RIVM. Dan nu naar de verkenning. Vorig jaar heeft het RIVM een onderzoek gepubliceerd over gezondheidseffecten rondom Tata Steel. En we merkten dat in de Tweede Kamer heel snel enkele moties werden aangenomen met de vraag, kan dat ook bij Chemours? Die oproep kwam heel snel. En die oproep vanuit de moties werd snel uitgebreid naar, kan er ook gekeken worden naar de werknemers van Chemours en kan er ook gekeken worden naar de Westerschelde? We hebben toen als RIVM aangegeven dat de situatie rondom Chemours en de situatie rondom Tata Steel niet zomaar te vergelijken zijn. Dat je eigenlijk niet zomaar het onderzoek van daar kan kopiëren naar Dordrecht of deze omgeving.

Wij zijn een verkenning begonnen, een verkenning gestart in opdracht van het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat, om te komen tot een advies, wat is nuttig en waardevol onderzoek om te doen op gebied van gezondheid en PFAS? En daarom vinden we de input of de inbreng van omwonenden van Chemours, maar ook de omwonenden van de Westerschelde essentieel. Zij weten wat er speelt, ze weten wat er leeft en ze weten wat er nodig is om hier stappen in te maken. We hadden 3 doelen voor deze verkenning. Ten eerste, we wilden heel graag duidelijkheid krijgen over de zorgen die er leven, de vragen die er zijn en welke behoeften er zijn aan onderzoek bij omwonenden. En we hebben een aantal al gehoord bij de sprekers. Daar kom ik zo op een aantal punten ook terug. Op het RIVM hebben we gekeken met experts, wat is dan van meerwaarde om te onderzoeken? Want er is heel veel te onderzoeken, maar niet alles is van meerwaarde. Het moet technisch kunnen, het moet nieuwe inzichten leveren, die we nog niet hebben, en het moet voort kunnen borduren op eerdere dingen die we al weten. We willen ook weten van, wat kan je doen? Maar ook, is het nuttig om te doen? En momenteel hebben we een advies afgerond. En die is aangeboden aan I&W of die wordt aangeboden aan I&W. Die wordt volgende week gepubliceerd. Waarin we een advies geven over, wat zijn de goede mogelijkheden om onderzoek te doen op gebied van PFAS rondom Chemours en rondom de Westerschelde. Wacht even. U mag hem even doorklikken, want dat is denk ik sneller. De verkenning heeft plaatsgevonden in een aantal stappen. We zijn begonnen met, waar hebben we het precies over? Maar ook, wat is er al bekend? Want er is al heel veel bekend over, wat speelt er in deze omgeving? Wat speelt er rondom PFAS? En we wilden niet het wiel opnieuw uitvinden. Daarna hebben we 2 stappen gemaakt. We hebben bewoners gesproken. We hebben een vragenlijst uitgesteld, via ook het bewonerspanel van GGD Zuid-Holland Zuid en via lokale media, sociale media, om een eerste beeld te krijgen van, wat zijn die zorgen die er leven? We weten dat er zorgen zijn, maar wat zijn die zorgen en wat speelt er dan? En zien mensen ook meerwaarde in onderzoek of zijn er andere behoeftes rondom omwonenden? En we hebben mensen ook gevraagd naar hun ideeën, suggesties, behoefte voor onderzoek. Daar hebben een goede respons op gehad. Daar ga ik zo even op verder. Maar dat hebben we ook opgevolgd met groepsgesprekken. We hebben hier in Dordrecht, in

Slidrecht en in Papendrecht 13 groepsgesprekken gehad. We hebben ongeveer 85 mensen, een aantal zitten hier ook op de tribune vandaag, gesproken erin, om met hem mee te denken van, wat is noodzakelijk, wat is nuttig om te doen? Mag hij eentje verder. Tegelijkertijd kijken we ook natuurlijk vanuit de wetenschappelijke blik. Wat voor onderzoek wordt er al gedaan? Zodat we niet dingen dubbel doen. Wat voor onderzoek is mogelijk? Wat voor methodieken zijn van meerwaarde om onderzoek te doen? En dat hebben we naast elkaar gelegd. Dan mag hij eentje verder. We hebben ook nog een gesprek gehad met Chemours om te kijken wat voor zorgen leven er onder de werknemers, waarvan zij zicht hebben. En dat is samengekomen in een synthese, zoals we dat noemen. Het is allemaal samengeraapt. En dat is gekomen tot een advies dat we volgende week publiceren. Het advies is gericht aan het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat en VWS. En het is ook aan hen om daar opvolging aan te geven. Mag hij eentje verder. In deze omgeving hebben 2601 personen of omwonenden van Chemours de vragenlijst volledig ingevuld. En ze komen uit de verschillende gemeenten rondom Chemours. U ziet aan de grootte van het bolletje de hoeveelheid mensen die het heeft ingevuld.

U ziet, vooral Dordrecht is het grootste aantal mensen dat het heeft ingevuld. We hebben deze mensen ook gevraagd, wat is uw relatie tot Chemours? Hoe ziet u uw eigen relatie tot Chemours? Dan zie je dat mensen dicht bij Chemours zich veel meer omwonende voelen. Mensen in Dordrecht, Papendrecht, Slidrecht zeggen, ik ben omwonende van Chemours. Mensen de Hoeksche Waard bijvoorbeeld, en soms ook Molenlanden, Gorinchem zeggen wat minder vaak, ik voel me omwonende. Daar zien we een verschil in. We zien ook een aantal mensen die aangeven dat ze bij Chemours werken of gewerkt hebben. Mag hij eentje verder. Dit zal denk ik voor u geen verrassing zijn. We hebben mensen gevraagd, maken mensen zich zorgen over Chemours, over PFAS in relatie tot hun gezondheid? Uit een eerder onderzoek vanuit het AD bleek dit ook al. Maar ook uit onze vragenlijst blijkt dat veel mensen zorgen hebben. Zoals de heer Klapwijk net ook zei, zorgen heeft impact op gezondheid. Zorgen hebben heeft impact op je welzijn. Dat doet iets met mensen. Het is goed om dat te blijven realiseren met elkaar. Mag hij naar de volgende. We hebben ook gevraagd in hoeverre mensen zich zorgen maken over de invloed van Chemours of PFAS op het milieu. En verrassend genoeg, of misschien niet verassend genoeg, is dit aantal misschien nog net een beetje groter. Het scheelt niet veel, maar we zien dat net wat meer mensen zich zorgen maken over het milieu in relatie tot gezondheid. Maar beide onderwerpen, milieu en gezondheid, zijn echt zaken waar mensen zich zorgen over maken. En de zorgen zijn heel breed en heel divers. Dat gaat van uitstoot tot handhaving tot, wat eet ik, wat krijg ik binnen, wat doet het met mijn kinderen, ben ik er ziek van geworden, word ik er ziek van? We hebben net ook een aantal voorbeelden gehoord van de sprekers. Dat is heel divers. En dat viel ook ons heel erg op in de vragenlijst. We hebben ook open vragen gesteld, waarin mensen zelf konden aangeven wat hun zorgen waren en wat hun ideeën waren voor onderzoek. Die hebben we allemaal los gelezen en doorgesproken met elkaar om te kijken, wat zijn de grote thema's? En dat is heel erg breed. Er speelt heel erg veel. Mag hij eentje verder. Ik kan met u vandaag de voorlopige resultaten delen. En ik denk dat de meeste van deze dingen ook geen verrassing voor jullie zijn. Wat we heel sterk zien, is los van de behoefte aan onderzoek... En laat ik zeggen dat heel veel mensen aangeven meerwaarde te zien in onderzoek, maar tegelijkertijd zeggen, we zien ook meerwaarde in andere zaken. Zoals de oproep tot actie, die horen we heel duidelijk terug van

omwonenden. Stoppen met de uitstoot en lozing van PFAS. En ook, ga op zoek naar alternatieven. Zorg dat er alternatieven komen voor de stof PFAS die niet schadelijk zijn. Ook horen we een grote informatiebehoefte. En dat is heel erg breed. Mensen zijn op zoek naar informatie over, wat voor onderzoek loopt er, wat betekent dat voor mij, waar kan ik informatie vinden dat mij helpt een afweging te maken of juiste handelingen te doen? Heel veel mensen vinden dat ze eigenlijk overal kleine plukjes vandaan moeten halen en het soms moeilijk is om te bedenken, wat betekent dit voor mij? We zien een duidelijke behoefte aan informatie op verschillende gebieden rondom PFAS. Een derde signaal wat we heel duidelijk zien uit deze verkenning is dat ze zeggen, overheid, bedrijven, neem je verantwoordelijkheid, zowel wettelijk, juridisch, maar ook moreel. Dat is echt wat mensen ons meegeven. Ze zeggen, we maken ons zorgen over wat hier gebeurt. En we verwachten van de overheid dat er actie op wordt ondernomen. En de vierde, en daar neem ik zo wat verder in mee, is behoefte aan meer inzicht, meer kennis, meer duidelijkheid, waar je onderzoek als instrument voor kan gebruiken om tot nieuwe inzichten te komen. Dan mag hij eentje verder.

Daar gaan we nu op in. Zoals ik al zei, de zorgen en de ideeën van onderzoek zijn heel breed. Het gaat echt vanaf uitstoot tot en met gezondheidseffecten en alles ertussenin. En ik heb vandaag acht thema's op de slide staan die allemaal terugkomen en als belangrijk worden gezien. En mensen zeggen ook, we vinden het allemaal belangrijk. We hebben in de gesprekken gesproken over, hebben dingen prioriteit, zijn er dingen die eerst moeten? En het signaal wat men zegt, het is allemaal belangrijk. Al is gezondheid toch wel het meest genoemde woord in de gesprekken die we hebben gevoerd. Maar ik ga even bij het begin beginnen. Wat we veel zien, is vragen over PFAS in mensen hun leefomgeving. Wat ademen we in? We wonen hier al heel lang in Dordrecht, onder de rook van Chemours. Wat ademen we in, wat zit er in de bodem, krijg ik het binnen in de moestuin, wat zit er in het water, in het zwemwater? En je ziet zowel dat mensen algemene zorgen hebben, of ook ideeën over waar je dat moet meten, bodem, water, lucht, maar ook heel specifiek. Ik woon in deze wijk. Het is een nieuwbouwwijk. Wat gaat hier gebeuren? Ik zwem daar graag. Wat betekent dat? Je ziet dat mensen heel goed in staat zijn om te zeggen, waar kom ik in contact met die leefomgeving? Een hele interessante en belangrijke, en die we ook al eerder vandaag hebben gehoord van de sprekers, is het verwijderen van PFAS uit de leefomgeving. Het zit erin. Hoe krijgen we het er weer uit? Doe daar goed onderzoek naar, is de oproep. Ook een hele grote is dat mensen zeggen, we willen graag weten, wat is het effect op dieren, op het ecosysteem, op de natuur? En dat zie je zowel vanuit de intrinsieke waarde, vanuit wat mensen vinden van de natuur, ze vinden dat we goed voor de wereld moeten zorgen, dat we goed en zuinig moeten zijn voor de natuur om ons heen, maar ook heel simpel de huisdieren. Wat doet het met de hond die zwemt in het water? Wat doet het met ook dieren in de voedselketen? Je ziet een heel breed scala aan zorgen op dit onderwerp. Mag hij nog eentje verder. Ik ben er bijna doorheen. PFAS en voedsel hebben we het net ook over gehad. Eieren als voorbeeld. Drinkwater hebben we ook gehad. Mensen vragen, waar zit het in, hoeveel zit het in, wat kan ik doen, wat moet ik laten? Wat kunnen mensen zelf doen om minder PFAS binnen te krijgen? Met de kanttekening dat ze wel verwachten dat er ook wat wordt gedaan door de overheid, door bedrijven om die blootstelling te verminderen. Mensen zijn heel erg bereid zelf wat te doen, maar wel dat de overheid ook actie onderneemt. En inzicht in, hoeveel uitstoot is er van Chemours, onder andere en andere bedrijven? En wat is dan het aandeel van hun PFAS in de

leefomgeving? Wat is het aandeel van Chemours op de eigen leefomgeving? Hij mag eentje verder. En volgens mij is dat ook de een na laatste slide. Ik ben er bijna doorheen. Dan de twee meest genoemde onderwerpen. En dat is ook niet gek, want veel mensen willen onderzoek naar gezondheid. De twee meest genoemde dingen wat mensen zeggen, daar moet onderzoek naar komen, zijn, wat is de kans op ziekte? Daar heeft denk ik de heer Klapwijk net ook een aantal inzichten in gegeven. In algemene zin, wat zijn de risico's, welke ziektebeelden hebben we het over? Mensen noemen ook ziektebeelden die ze in de omgeving zien waarvan ze vragen, komt dat misschien door PFAS? Maar ook gekoppeld aan specifieke activiteiten. Mensen die veel buiten zwemmen. Wat betekent dat? Mensen met een eigen moestuin. Wat betekent dat? En wat je ook veel ziet, is de zorgen voor de lange termijn en de volgende generaties. Mensen zeggen, ik woon hier al lang, maar mijn kinderen en mijn kleinkinderen zijn hier ook heel lang. Wat betekent dat?

En een hele belangrijke, die hangt een beetje samen ook het RTL-onderzoek wellicht, zien we ook effecten in de gezondheid van bewoners van Dordrecht en omgeving? Zien we daadwerkelijk dat hier meer mensen ziek zijn? Kan dat worden uitgezocht? En kan je zien wat er aan de hand is met de PFAS-waarde in bloed? Zie je een verhoging bijvoorbeeld? Dat zijn eigenlijk de wensen die zijn uitgesproken vanuit omwonenden. Wat we hebben gedaan is, we hebben dit naast de expertise gelegd of de wetenschappelijke kennis, wat is mogelijk, wat kan er, wat is er al bekend? En dat heeft geleid tot een advies wat, wat ik net ook al zei, naar I&W gaat en wat volgende week gepubliceerd wordt. En daarin is terug te lezen wat het advies van het RIVM is aan I&W. Het is ook aan hen om dat op te pakken. En dan mag hij naar mijn laatste slide. En dan sluit ik ook af. Het zit nu in de kennisnotitie. Dat betekent dat het RIVM een korte notitie schrijft met het advies. Het is dan aan het ministerie hoe daar vervolg aan te geven. Daar gaan wij als RIVM niet over. Daar gaat het ministerie over. En we brengen ook een uitgebreide rapportage uit, begin volgend jaar. En daarmee doen we alle verhalen en alle input die we hebben gehad van omwonenden krijgen daarin een plek, omdat we nu eigenlijk snel tot een kennisnotitie wilden komen. En dan de uitgebreide rapportage volgt. En dat was hem.

De voorzitter: Dank u wel. Wij merken dat de presentaties zijn superbelangrijk. Ze duren toch allemaal ietsje langer. Maar ik wil, tenzij jullie dat zeggen, niet gelijk ingrijpen, want volgens mij is deze informatie zeer belangrijk. Mijn voorstel is om dan ook eerst de andere presentaties te doen. En dan kijken we daarna even... Stel ik een plan de campagne met jullie op hoe we qua tijd zitten en hoe we met vragen omgaan. Dan ga ik nu het woord geven aan de DCMR. De heer De Hoop.

De heer De Hoop: Bedankt voor het woord. Twee jaar geleden was ik hier ook, maar ik stel me toch gewoon nog eventjes heel kort voor. Bart de Hoop, programmaleider omgevingsvergunningen bij de unit reguleren en voor het dossier Chemours de projectleider binnen DCMR. Er staat nog Chemours, DuPont en Dow. Dat is natuurlijk inmiddels, ik heb dat hier voor mij wel verbeterd, Chemours, Delrin en Dow. Toch even superkort wie wij zijn. Net als OZHZ een omgevingsdienst die dit soort taken uitvoert. Ons gebied is wat je hier ziet. Die gemeenten klopt al niet meer, want dat fuseert bij het leven. We werken inmiddels nog maar voor twaalf gemeenten. Het wordt allemaal minder. En daarnaast voor de grote, zware industrie, de risicovolle bedrijven voor heel

Zuid-Holland en ook voor Zeeland. Dat bovenste stukje kan je gewoon even lezen. Dat laat ik even voor wat het is. Bevoegdheidsverdeling, altijd wel relevant. Want we hebben het in Nederland zo georganiseerd dat allerlei overheidsorganen weer voor andere zaken de bevoegdheid hebben. Wat wij bij DCMR uitvoeren, in opdracht van de provincie Zuid-Holland, zijn de bouw en milieutaken voor Chemours. Ik beperk het even tot Chemours uiteraard. En staat hier niet bij, maar ook de bodemsaneringen van nieuwe verontreinigingen. En nieuw is na 1987. Dit plaatje heb ik ook een keer laten zien. Ik heb nu alleen toegevoegd overige PFAS. Toen had ik me beperkt tot de twee die het meest in het oog springen. Maar er wordt ook nog een halve kilo van een tiental andere soorten PFAS geloosd. En dat gaat dan op het riool. Wij zijn alleen verantwoordelijk voor de indirecte lozingen. Rijkswaterstaat voor de directe lozingen op de Beneden Merwede. Ik moet op twee knopjes drukken. De emissiereductie over de afgelopen jaren.

Jullie hebben de presentatie. Kijk dat gewoon nog eens even rustig door. En wij hadden graag gezien dat de rode getallen, dan heb je 2024 en '25, de werkelijkheid zou zijn. Zo hebben we het ook in onze vergunningen opgeschreven. Maar jullie allen bekend, dat heeft de rechtbank vernietigd. En wij zijn daar wel tegen in hoger beroep gegaan bij de Raad van State, maar dat loopt allemaal nog. Die rode getallen gelden helaas niet op dit moment. We moeten het met de zwarte doen. Wel emissiereductie, maar er wordt nog een behoorlijke hoeveelheid uitgestoten, zeker van de overige organische fluorverbindingen. En dat zijn over het algemeen PFAS, maar enkele soorten koelgassen bevatten wel fluor, maar die vallen dan weer niet onder de noemer PFAS. Lopende rechtszaken. Even heel kort. Die enorme reductie zat in de vergunning van 2019. En die is grotendeels vernietigd. En die trok eigenlijk de Sequoia-beschikking en de Fluorinatie-beschikking, die we later hebben afgegeven, met betrekking tot de emissies naar de lucht, ook mee. Waarom? De BBT die wij voorstelden, die McDermott geadviseerd had, vond de rechtbank geen echte BBT. En het pZZS-beleid, voor de potentieel Zeer Zorgwekkende Stoffen, van de provincie, met als onderbouwing het voorzorgsbeginsel, vond de rechtbank ook niet voldoende gemotiveerd. Ze zeiden niet dat het niet mag, maar dat het heel erg zeker moest zijn eigenlijk dat een stof zeer zorgwekkend is. De revisievergunning hebben we in 2022 opgesteld. Daar zit eigenlijk dezelfde emissiereductie in, maar al twee jaar lang ligt die eigenlijk op de plank. Is nog niet in werking getreden, omdat Chemours niet alleen beroep, maar ook een voorlopige voorziening heeft gevraagd bij de rechtbank. En zolang die vraag er ligt en de rechtbank nog geen uitspraak gedaan heeft, gaat de hele vergunning niet in werking. Dat is heel erg teleurstellend. Maar het gaat heel langzaam. Het goede bericht is wel dat er een zitting gepland is op 12 december. We hopen dan zes weken later een uitspraak te hebben. Maar omdat het veelal dezelfde voorschriften zijn als in de vergunning uit 2019, verwacht ik dat er heel veel geschorst zal worden. Er waren vanuit de gemeente wat vragen aan ons gesteld om daarop in te gaan. Onder andere de nieuwe aanvragen. TFA is de meest in het oog springende van een jaar geleden, voor de indirecte lozingen op het riool. En in december heeft Chemours daar nog drie stoffen bij aangevraagd, die zij ontdekt hadden naar aanleiding van metingen. In juni is door Chemours geconstateerd dat er ook TFA naar de lucht wordt uitgestoten en hebben ze dat aangevraagd. In de zomer hadden wij eigenlijk gezegd, voeg die vergunningen van november en december samen. Dat hebben ze gedaan. En een paar weken terug is er een nieuwe aanvraag ingediend voor emissies naar de lucht. En daarin wordt, ik heb hem nog niet zelf heel uitgebreid bestudeerd, maar van een tiental soorten PFAS wordt minder emissie

aangevraagd. En een aantal soorten PFAS, dat zijn er niet zoveel, die worden nieuw aangevraagd, doordat Chemours metingen heeft uitgevoerd en doordat wij die ook verplicht gesteld hebben, gedeeltelijk. Die aanvragen zijn lang nog niet voldoende. Loop ik achter? Hoe kan dat? Jij loopt voor. Sorry, ik druk op twee plekken en heb blijkbaar even op de verkeerde... Dank je wel. Ik vond jullie al wat onrustig worden. Ik denk, wat is er aan de hand. Die aanvragen zijn duidelijk onvoldoende. En daar hebben we aanvullende gegevens over gevraagd. En ook wel aan Chemours aangegeven, zorg dat je echt met goede informatie komt, want anders kunnen we de aanvraag gewoon buiten behandeling laten. En een vervolgstap kan zijn dat handhavend wordt opgetreden. We toetsen die aanvragen op een aantal aspecten. Op het maximaal toelaatbare risico.

Dat gaat over een norm voor de lucht. Als we die niet hebben, dan gaan we naar de buurvrouw. Dan gaan we bij het RIVM aankloppen om die op te stellen. Meestal is dat niet zomaar in een paar weken gedaan. Komt het RIVM meestal met een indicatief maximaal toelaatbaar risico, waar we ook mee uit de voeten kunnen. Voor het afvalwater zijn er vastgestelde systematieken. Emissietoets en dergelijke. En dat doen we in dit geval samen met Rijkswaterstaat, want ook bij Rijkswaterstaat zijn lozingsvergunningen aangevraagd voor gedeeltelijk dezelfde stoffen. En die moet je ook allemaal bij elkaar optellen. Dat zijn die PFOA-equivalenten. Ik ga niet nu uitgebreid uitleggen hoe dat werkt. Maar elke PFAS-soort die aangevraagd wordt voor lozing naar het water heeft een bepaald risico ten opzichte van PFOA. Dat neem je mee. Dan tel je het op. En dan moet het aan de oppervlaktewaternorm of de drinkwaternorm voldoen, afhankelijk van waaraan je toetst. Beste beschikbare technieken uiteraard. Minimalisatieplicht voor Zeer Zorgwekkende Stoffen. En nog een aantal andere algemenere milieuaspecten. We gaan nu op beide knopjes tegelijk drukken. Hij is al langsgeslagen, Anneke had het erover, de stroomuitval. Daar hebben wij uitgebreid onderzoek naar laten doen door Chemours, in eerste instantie. En de onderzoeken van Chemours beoordeeld. En die stroomstoring kan inderdaad vaker optreden. Oorzaak ligt bij Stedin, niet op het bedrijventerrein zelf. En bij chemische fabrieken is het zo, zonder stroom, althans de meesten, kunnen ze gewoon niet verder draaien. Daar is zoveel stroom voor nodig, daar kan je ook geen noodvoorziening voor in het leven houden. Eigenlijk alle chemische fabrieken zorgen dat ze zo veilig mogelijk alles stilleggen. Er is natuurlijk wel noodstroom om het veilig stil te kunnen leggen, om bepaalde apparatuur nog te kunnen gebruiken. Accu's, generatoren worden daarvoor gebruikt. En alle kleppen gaan ogenblikkelijk naar een veilige stand. Dat is bij de meeste onderdelen bij Chemours ook goed gegaan. Alleen in een aantal installaties is de druk wel opgelopen. En daar zitten dan ook weer veiligheidssystemen op. Kleppen met een veer daarboven. Een breekplaat er soms voor. Dat is een dunne plaat die bij hoge druk kapot gaat. Dan gaat de lucht eruit. En daar zit dan een klep achter met een veer. En die gaat open door de hoge druk. En als de druk weer afneemt in de ketel of wat het voor apparaat ook is, dan gaat die klep weer dicht. En daar zijn emissies bij opgetreden. Die heb ik hier iets groter. En welke het meest in het oog springt en ook het meest in het nieuws geweest is, denk ik, dat is die in het midden zo'n beetje, die waterstofchloride, in de volksmond zoutzuur genoemd. Zo heet het als het in water oplost inderdaad. Dat is een grotere hoeveelheid geweest dan je normaal zou verwachten. En dat zat in het feit, ik ga ook even verder, dat de veer die die klep open moest doen die werkte prima. Die klep ging open. Maar toen de druk afnam, ging de klep niet meer dicht en heeft Chemours een omleiding, die er ook was, moeten aanspreken. Maar dat duurde allemaal langer, waardoor er meer dan

je zou verwachten, is vrijgekomen. We hebben Chemours ook opgedragen om naar die klep nog extra onderzoek te doen. Want we hebben wel gezien dat hij altijd gekeurd is, dat hij goed onderhouden is, maar waardoor valt hij dan toch niet dicht? Daarmee is ook duidelijk dat het onderzoek nog niet honderd procent is afgerond. Chemours heeft zelf ook aangegeven dat ze nog een aantal dingen uit willen zoeken. En met name ook om te voorkomen dat bij een volgende stroomstoring weer dergelijke emissies optreden of dat het in ieder geval minder zal gaan worden. We hebben tot nu toe, en ik spreek alleen over vandaag, geen overtredingen geconstateerd.

We hebben de emissies ook wel, of die heeft Chemours door een onderzoeksbureau laten checken en geconstateerd dat dat geen risico in de omgeving heeft opgeleverd, volgens een bepaalde systematiek. Wij hebben die getallen gecontroleerd. En dat lijkt te kloppen. Het enige wat ik wel moet zeggen, het zit onder de waarde die dan heet hinder of lichte gezondheidsklachten. Het is niet uitgesloten dat individuele personen toch iets gemerkt hebben. Dan iets over Zeer Zorgwekkende Stoffen. Dat zijn alle PFAS inmiddels. Ik laat het stukje over landelijke regelgeving, gezien de tijd, even zitten. ZZS is gewoon minimaliseren, zover mogelijk richting nul brengen. Inmiddels heeft de OSPAR, dat is een verdrag die zich inzet voor de zeeën op het noordelijk halfrond, dat die schoon blijven. De OSPAR heeft alle PFAS op een lijst voor prioritaire actie gezet. En in de Nederlandse milieuregelgeving, het Besluit activiteiten leefomgeving, staat dat alles wat op die lijst staat als ZZS geclassificeerd wordt. En het ministerie komt nog met een duiding in een brief, die waarschijnlijk later deze maand komt. Maar ik denk dat we de conclusie wel kunnen trekken, en dat zal die brief ongetwijfeld ook doen, dat alle PFAS gewoon als ZZS behandeld kan worden. Dat is heel prettig voor ons. Bij de vergunningverlening maakt het gewoon eenvoudiger om strengere eisen te stellen. Echter, er blijft wel discussie over of iets BBT is, of het een beste beschikbare techniek is, of de techniek die wordt toegepast nog betaalbaar is? En daar kan je ook weer over discussiëren tot hoeveel miljoenen nog betaalbaar is of niet. We zijn niet van de discussies af hiermee, maar we zijn wel blij dat er nu duidelijkheid is en dat we niet meer de discussie hebben, is het nu een potentiële ZZS en hoe ga je daar dan mee om, zoals we dat nu bij de rechter uitvoeren. Dan de laatste sheet. Dat is ook iets wat ter sprake is gekomen. De monitoring van de emissies naar water en lucht. Naar water monitoren is vele malen makkelijker dan naar de lucht. Chemours moet wekelijks monsters nemen en analyseren en dat ook rapporteren aan ons. En wij nemen zelf ongeveer twee keer per maand onverwacht monsters van het afvalwater van Chemours en analyseren dat op de vergunde PFAS, maar ook op een aantal onvergunde PFAS. Dat doen Rijkswaterstaat en Waterschap Hollandse Delta ook. En die gegevens wisselen we ook uit met elkaar en vergelijken we. En zoals ik al zei, Rijkswaterstaat controleert natuurlijk ook nog de emissies die direct op de Beneden Merwede komen. Naar de lucht is veel complexer. Je kan niet even een meting uitvoeren, even een analyse. Daar is apparatuur voor nodig. Die stoffen komen in kleine concentraties vrij. Dat analyseren is heel moeilijk. En eigenlijk gebruiken we hier de systematiek die overal in de chemische industrie gebruikt wordt, dat een bedrijf gewoon een heel goed meetprotocol, een controleplan moet overleggen en dat ze aangeven, zo vaak meten we, daarop meten we en dat wordt gerapporteerd. En wij checken dat. Wij zijn ook met toch wel regelmaat aanwezig als een extern bureau die metingen uitvoert. En dan maakt het eigenlijk volgens mij niet eens zoveel uit of dat bureau dat in opdracht van Chemours doet of van ons. Want zeker als wij erbij staan, dan zien we hoe het uitgevoerd wordt. Dan zien we welke fabriek aan het

draaien is. Of er eventueel gesjoemeld wordt. En dan komen we ook wel onverwacht langs. En die meetinstituten werken volgens vaste protocollen. Er wordt ook van emissierelevante parameters gebruik gemaakt. Gebeurt heel veel in de industrie. Ik heb hier een simpel voorbeeld neergezet. Als het rookgas een bepaalde temperatuur heeft, dan weet je dat er zoveel van die stof geëmitteerd wordt. Is het iets warmer, komt er meer uit. Is het iets kouder, komt er minder uit. Hoe weet je dat?

Doordat je dat gemeten hebt en een aantal keren die emissies op dat moment ook gemeten hebt. Want anders is het een slag in de lucht. En het moet ook regelmatig gevalideerd worden door het bedrijf. Staat ook in de vergunningen. Dat is de manier waarop wij dit doen. En ik ga inderdaad afronden. We zijn op het moment ook aan het kijken, kunnen we zelf een keer een uitgebreide meting uitvoeren? Ik ga daar niet over uitweiden, maar dat is al supercomplex om dat voor elkaar te krijgen. Daar zijn we mee bezig. En we verkennen de mogelijkheid om emissiemetingen, dat is metingen in de buitenlucht wat verder van de fabriek, bij omwonenden bijvoorbeeld, ook te kunnen meten. En daar stemmen we ook over af met RIVM en het ministerie. Dat was het wat mij betreft.

De voorzitter: dank u wel. Dan ga ik toch gelijk door... Nee, ik ga niet gelijk door. De griffie en ik hebben heel even overlegd. We hebben nu nog een presentatie van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid. Daar wilden we ook tijd voor nemen. Dan hopen we dadelijk rond negen uur met de presentaties klaar te zijn. Dan hebben we nog een kwartier. Een kwartier is heel weinig om dertien fracties alle vragen te laten stellen die ze willen stellen. Onze tussenoplossing is, en dan kijk ik vooral even de mensen die de presentaties geven ook heel lief aan, ons voorstel is laten wij alle vragen die we nog hebben straks na kwart over negen op schrift stellen naar de griffie, zodat die schriftelijk beantwoord kunnen worden, als u het daarmee eens bent. En dan willen wij het laatste kwartier even gebruik maken van een informeel samenzijn op de gang, zodat jullie de vragen informeel kunnen stellen die jullie hebben aan de mensen die vandaag inspreken. Kunnen we ook even wat afkoelen, wat water pakken en dan om kwart over negen weer fris aan de technische sessie over de intentieverklaring te beginnen.

Mevrouw Kamphuis: Voorzitter, ik heb een ordevoorstel.

De voorzitter: Gaat uw gang.

Mevrouw Kamphuis: Dank u wel. Misschien is het mogelijk om nog zo'n sessie een andere keer te volgen. Dat we dan vragen kunnen stellen. Want ik denk niet dat we aan de bewoners schriftelijke vragen... Ik gun hun antwoorden nu en vervolgantwoorden en vervolgvragen. Mijn vraag is, kunnen we een andere beeldvormende sessie alsnog volgen?

De voorzitter: Ik kijk even rond, want de vragen kunnen nu niet allemaal gesteld worden en goed beantwoord worden voor de bewoners. Die nemen wel heel erg mee. Ik kijk even rond. Want de vragen die gesteld gaan worden, komen natuurlijk altijd openbaar, want dit is een openbare sessie. Zijn er andere fracties die hierin mee willen gaan?

De heer Den Hartog: Voorzitter.

De voorzitter: Ik ga heel erg even naar de indiener van dit voorstel.

De heer Den Hartog: Voorzitter, dank u. Ik zou dat ook wel willen. Ik denk, ik heb zelf ook een heleboel vragen. Straks op de gang kan ik natuurlijk sommigen even spreken. Maar het is ook heel fijn als iedereen dat kan horen.

De voorzitter: U stelt voor om een vervolgssessie te doen?

De heer Den Hartog: Zeker.

De voorzitter: Zijn daar nog meer mensen... Laat maar gewoon... Ik zie allerlei handen op komen.

De heer Van Leeuwen: Voorzitter.

De voorzitter: En ik hoor nog ergens een voorzitter, maar ik zie hem...

De heer Van Leeuwen: Dat was ik.

De voorzitter: Mijnheer Van Leeuwen.

De heer Van Leeuwen: Maar ik wilde alleen zeggen dat ik het voorstel ondersteun van de SP.

De voorzitter: Volgens mij wordt hij hier unaniem ondersteund. Dan ga ik wel heel even de mensen die de presentatie hebben... Kunnen jullie daarmee instemmen? Ja. Alleen voor de vragen. En dan stel ik wel voor om die van tevoren schriftelijk te stellen, zoveel mogelijk. Dat we voorbereid zijn. Dan doen we nu nog de presentatie van de Omgevingsdienst. En dan doen we het even zo. Mijnheer Hakkeling, gaan we u toch nog alle tijd... Niet alle tijd.

De heer Hakkeling: Hoeveel tijd heb ik?

De voorzitter: Tien minuten.

De heer Hakkeling: Dank je wel. Is goed. Ik heb geen spiekbriefje bij me. Ik doe het ook... Ik heb hetzelfde. Ik zie hetzelfde als u. Vandaar dat ik ga staan. Bovendien kan ik u dan wat makkelijker aankijken. Mijn naam is Ruud Hakkeling. Voor sommigen van u ben ik inmiddels een bekend gezicht. En ik denk dat het de vierde keer is dat ik hier iets over PFAS kom vertellen. Anderen nog niet. Ik ben senior bodemadviseur bij de Omgevingsdienst en al vanaf het prille begin bij het PFAS-dossier betrokken, net als Bart en Henk overigens. Ik ga het hebben over het regionaal beleid voor hergebruik van PFAS-houdende grond. Dat is gevraagd. Daar zijn we al een tijdje mee bezig. Zo'n beleid heeft een hele ontstaansgeschiedenis. Een jaar geleden ongeveer hadden we grofweg wat er nu staat al klaar. Dat is vervolgens getoetst met interne collega's, met de gemeentelijke milieuambtenaren. We hebben het over regionaal beleid van heel Zuid-Holland Zuid. We hebben een kleine marktpelling gedaan. Vervolgens bij alle wethouders milieu zijn we langs geweest met dit verhaal. En u bent eigenlijk de eerste

gemeenteraad die hierover bijgepraat wordt. Ik laat geen cijfers zien, want cijfers op zichzelf zeggen niet zoveel.

Ik laat vooral de uitgangspunten zien, waarom doen we het? En ik hoop dat u bediend wordt. Hij doet het niet, Clyde. Hij doet het. Ook goed. Eerste vraag is misschien wel de belangrijkste. Toen ik in mei, hoe heet het, tijdens de voorlichtings- of een informatieavond zei dat we hiermee bezig waren, toen zei mevrouw Kamphuis meteen, maar ik wil helemaal niet dat we licht verontreinigde grond met PFAS hergebruiken. Begrijpelijke reactie. Daarom ben ik begonnen met deze dia. Mevrouw Kamphuis, u wordt niet meteen op uw wenken bediend. Zit een half jaartje tussen. Maar het antwoord is, omdat we wel moeten. Er is niet zo heel veel echt schone grond in Nederland. In de loop van de eeuwen is heel veel grond in Nederland gewoon licht verontreinigd geraakt. Dan hebben we het niet over sterk verontreinigd, licht verontreinigd geraakt. Daar moeten we zuinig op zijn. En er komt op heel veel plekken licht verontreinigde grond vrij. En dan zou je zeggen, dan breng je die naar een reiniger. Maar licht verontreinigde grond reinigen, dat lukt eigenlijk niet. Je kunt wel sterk verontreinigde grond licht verontreinigd maken, maar licht verontreinigde grond helemaal schoonmaken, dat lukt eigenlijk niet. Daarnaast, die grond die dan uit de reiniger komt, die wil je helemaal niet terug in je tuin of op je weiland of waar dan ook. Dat is eigenlijk spul wat je alleen nog maar in de wegenbouw gebruikt. Met andere woorden, heel veel van die licht verontreinigde grond, waar dat kan, wil je eigenlijk gewoon, zoals het is, hergebruiken. Dat doen we al sinds de Romeinen. Alleen wisten we toen niet dat die grond verontreinigd was. Maar vanaf ergens eind jaren 80 weten we dat en is daar ook... Voor allerlei andere stoffen vinden we dat heel normaal. Licht verontreinigde grond wordt overal in Nederland hergebruikt. Daar komt dan nu PFAS bij. Je wil het ook niet storten, want als je dit allemaal gaat storten, heb je overal in Nederland storthoopjes en dan heb je nog steeds heel veel schone grond tekort. Je zult moeten. In de praktijk wordt alleen niet herbruikbare grond, waarvan je zegt, daar kan je niks mee, gereinigd. En uiteindelijk komt die in de wegenbouw terecht. Volgende Clyde, als je wil. Algemene uitgangspunten. En dan heb ik het over de andere stoffen dan PFAS. Mogen geen gezondheidsrisico zijn bij je toekomstig gebruik. Dat betekent, als je dit in de infrastructuur gaat gebruiken voor een bedrijventerrein, dan liggen de normen wat soepeler dan als je het voor woningbouw gaat gebruiken. Acceptabele risico's voor de natuur, helemaal nul. Hoeft niet. Hebben we met zijn allen bedacht, of de beleidsmakers. En de grond die gebruikt wordt, moet vergelijkbaar zijn of schoner dan de bodem waarop die geplaatst wordt. Dat noemen we standstill-beginsel. Er zijn diverse communicatiemedewerkers die hebben gezegd, wat een afschuwelijk woord. Heb je daar niks beters voor? En dan zeg ik, kom maar op. En uiteindelijk komen ze er niet mee. We blijven het maar gewoon zo noemen. Betekent, het moet niet erger worden. En de strengste van die 3 is bepalend. Maar wat heel belangrijk is voor reguliere stoffen, dat doe je niet per microgram, maar dat doe je in klassen. En daardoor kan het zijn, stel dat een klasse loopt van 100 tot 200, dat grond van 190 mag je dan leggen op grond van 110. Het kan binnen die klassen ook wel een beetje vuiler worden. Niet heel veel, maar het mag wat vuiler worden. Dat hebben we in Nederland in het beleid opgenomen. Dat is belangrijk, omdat we het voor PFAS veel strenger willen gaan doen. Waarom hebben we beleid nodig in Zuid-Holland Zuid? Helaas, doe even door naar de volgende dia als je wilt, Clyde, onze regio heeft veel akeliger kleurtjes dan de rest van Zuid-Holland. En als

je het op Nederland schaal zou zien, zou je dat ook zien. PFOA zit bij ons in de grond. Deze dia heb ik eerder laten zien.

Voor sommigen van u is dit een bekend plaatje. Mag weer terug naar de vorige, Clyde. Wij zijn vuiler dan de rest van Nederland, voor PFOA. Veel grond die vrijkomt, voldoet niet aan het landelijk beleid. We hebben al een paar jaar landelijk beleid. Het landelijk beleid is strenger. Als we naar de vorige dia keken net, die drie factoren, zeg je, als je dat op de keper beschouwt voor PFOA, dan zit daar wel ruimte in. Kun je wel wat meer doen. En dat zit hem dan met name in het feit dat landelijk zit er in de regel relatief weinig PFOA in de grond. En dan mag je er ook maar weinig naartoe brengen. Bij ons in de regio is de ontvangende bodem vaak vuiler dan overigens in Nederland. En dan kan je zeggen, op sommige plekken, vaak het gebruik daartoe laat, zou je dan hogere gehalten aan PFOA in de grond accepteren dan dat landelijk gezegd wordt. Het landelijk hergebruik gaat ook uit van toepassen van PFAS-houdende grond op grond waar nu nog geen PFAS in zit. Wij weten in onze regio, het zit er helaas in. Het is hartstikke vervelend. We krijgen het er voorlopig niet uit. Dat betekent dat we op sommige plekken wat soepeler kunnen zijn. Want je wilt zo weinig mogelijk reinigen en storten. Storten is hartstikke duur. En dit is ook niet duurzaam. Dat was die vorige dia, dat je zegt van, je probeert zoveel mogelijk her te gebruiken, omdat je zuinig wilt zijn met schone grond, omdat je geen dood spul terug wilt wat uit een reiniger komt. Landelijk hergebruikbeleid staat lokale of regionale versoepeling toe. En het doel van het hergebruikbeleid is zo efficiënt zuinig mogelijk omgaan met grondstoffen en met energie. Hergebruiken wat kan. Dat past ook helemaal in het cyclische denken wat we steeds meer ontwikkelen, zoveel mogelijk hergebruiken. Volgende Clyde. Die hebben we gehad. Volgende. Hoe ziet dat eruit? Toe te passen grond moet altijd voldoen aan de RIVM advieswaarden. RIVM heeft voor allerlei gebruikstypes advieswaarden opgesteld voor PFOA. Daar gaan we niet boven zitten. Sterker nog, we gaan er meestal onder zitten. Voor siertuinen, speelplaatsen, groen rond scholen waar RIVM zegt, daar mag je naar de dertig, zeggen wij nee, dat doen we niet, we houden gewoon landelijk beleid aan, zeven. Want wij vinden het niet te verkopen dat je in tuinen, siertuinen rond scholen hoger gaat dan het landelijk beleid. Daar zijn we al strenger in als waar het RIVM zegt, qua gezondheid moet dat wel kunnen. En dat zijn dan mensen van RIVM. Mevrouw Elberse, dat zijn Arjen Wintersen met name en zijn mensen. U kent ze. Ik bedenk ineens, we hebben RIVM aan tafel zitten hier. Voor moestuinen, in het landelijk beleid worden die niet zodanig genoemd, hebben wij extra strenge normen gemaakt. Ook op basis van een studie van RIVM overigens. Landbouw, natuur, parken, sportcomplexen, bedrijfsterreinen, infrastructuur, daar, zeggen we, kunnen we wat soepeler zijn dan het landelijk beleid. Dat is ook omdat voor landbouw, natuur het landelijk beleid eigenlijk zegt nul. En wij zeggen, dat is ook wel heel streng. En we denken dat dat acceptabel is. Het allerbelangrijkste is, het mag alleen als de ontvangende bodem echt goed is onderzocht en de toe te passen grond schoner of precies gelijk is aan de grond die wil toepassen. In de praktijk betekent dat altijd schoner. Als het 100,01 is, de ontvangende bodem, dan vind je nooit grond die ook 100,01 is. Het zal altijd schoner worden ervan. Een veel strengere standstill-invulling dan voor reguliere stoffen. En dat vinden we heel belangrijk. Dat het nooit erger wordt dan het nu is. Ook belangrijk is dat onderste, we hebben het alleen over grond uit de regio. Wij worden geen afvalputje voor de rest van Nederland hierdoor. Dit geldt niet voor grond die uit Rotterdam komt of uit Brabant of weet ik veel

waar vandaan. Alleen maar regiogrond. U kijkt een beetje moeilijk. Ik dacht dat u heel snel...

We gaan geen vragen tussendoor stellen. Wij zeggen, alleen maar grond uit de regio, dat betekent, dit geldt alleen maar voor grond die bij ons vrijkomt. Er komt geen grond uit Rotterdam die in Rotterdam niet mag worden toegepast en hier wel. Gaat niet door. Alleen maar eigen grond. Iemand zei, wie controleert dat? Voorzitter, mag ik daar antwoord op geven in een halve minuut?

De voorzitter: Liever eigenlijk niet.

De heer Hakkeling: Liever niet. Prima, ga ik door.

De voorzitter: Het is nooit bedoeling om vanuit het publiek...

De heer Hakkeling: Dan komt hij wel langs, die vraag. En dan geef ik er antwoord op.

De voorzitter: Als u dadelijk die mijnheer op wil zoeken, zouden wij dat waarderen.

De heer Hakkeling: Als die mijnheer mij even op wil zoeken, dat is makkelijker dan, denk ik.

De voorzitter: Gaat u verder.

De heer Hakkeling: Hoe gaat de vaststelling? Dit is de laatste dia. Wat is de rol van de gemeenteraden? Vaststelling zit in een totaalpakket met nieuwe bodemregels voor het omgevingsplan. De gemeenteraden stellen die vast. Vanaf dat moment worden ze toegepast. In elke gemeente loopt momenteel het vaststellingstraject. Elke gemeente vult dat anders in, het participatietraject met name. En we verwachten dat het over een half jaar ongeveer, daarvoor ergens waarschijnlijk, maart, april zal het hier formeel terechtkomen. En dit is de eerste keer dat we dit laten zien. Dat was hem, dacht ik, Clyde? Vragen, heb ik net van de voorzitter gehoord, komen ofwel straks op de gang en anders schriftelijk.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Hakkeling. Wij hebben heel veel gehoord vandaag. Het effect op het water. Oproep voor PFAS eruit. Wat we moeten doen om zoveel mogelijk te voorkomen dat we als Dordtenaren PFAS binnenkrijgen. Dat we ons niet alleen zorgen maken om onze gezondheid, maar ook zeker om het milieu. Uitleg over de toetsing op de aanvragen van Chemours gehad. En het onderzoek bij de stroomuitval en de bijbehorende maatregelen. We hebben een heleboel gehoord. We hebben de gevolgen voor de bodem en het hergebruik van het beleid van gereinigde grond gehoord. En daar zijn wij, althans ik als voorzitter, samen met de griffie, de mensen die de presentatie hebben gemaakt zeer dankbaar voor. Ook voor de uitleg. Maar de toezegging om onze behoefte voor een verdiepende sessie en onze vragen die wij hierdoor vanavond nog allemaal hebben te willen beantwoorden. Dank daarvoor. Dan gaan we een volgende sessie plannen, zodat we de juiste vragen, die iedereen heeft kunnen stellen, beantwoord worden. Ik dank alle Dordtenaren op de tribune voor de interesse. Het geef toch iedereen in de raad, ook al hebben ze allemaal een heel groot

gevoel hoe belangrijk dit is, een extra impuls om verder te strijden. Dan wil ik het eigenlijk hierbij laten, iedereen even wat koelte toebrengen.

We pakken tot kwart over negen, zoals de bedoeling was, de tijd om even wat verkoeling te halen, naar de wc te gaan en dan beginnen we. En dan wil ik nog een praktische opmerking maken. Er zijn sleutels gevonden. Als iemand een sleutelbos met een leren vogel heeft, kan hij die ophalen bij de balie. Tot straks.

4. Agenderingsverzoek raadsfractie GroenLinks aan Agendacommissie over Voortgang en actualiteit op het Chemours-dossier (technische sessie over intentieverklaring en insprekers)

Voorzitter: Mevrouw Boom-Vos
Raadsgriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Dhr. Aarden (Partij voor de Dieren)
Dhr. Ayverdi (DENK)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
Dhr. Droog (ChristenUnie/SGP)
Dhr. Gündogdu (Op Ons Eiland)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Mevr. Jager (Beter voor Dordt)
Mevr. Kamphuis (SP)
Mevr. Kruger (GroenLinks)
Dhr. Kuhlmann (VVD)
Mevr. Pichel (Forum voor Democratie)
Dhr. Schalken-den Hartog (Beter Voor Dordt)
Mevr. Schnabel (Partij van de Arbeid)
Mevr. Striebeck (VSP)

Portefeuillehouders: wethouder T. de Jonge

Overige aanwezigen: dhr. Brans, mevr. Van Ameijde, mevr. Van der Ham, mevr. Blauw

De voorzitter: Wij gaan beginnen. Ik ga toch beginnen. Iedereen die op tijd is, gaan we niet straffen. Welkom raadsleden en commissieleden, wethouder De Jonge, namens het college, en welkom aan onze gasten. Mevrouw Van Ameijde, coördinator Chemours, en de heer Brans, advocaat van de gemeente in dit dossier. Waarbij ik gelijk even de heer Brans een felicitatie wil geven voor zijn prestatie, ik ga niet zeggen of dat hij goed of slecht is, want daar zullen wat meningen hierover verdeeld zijn, in de Shell-zaak vandaag. Maar een knappe prestatie die het landelijk nieuws heeft gehaald. Daarnaast verwelkom ik onze insprekers. Ik zie mevrouw Van der Ham nog niet. Hallo, ik heb u al welkom geheten in de vorige sessie, begreep ik. En mevrouw Blauw. Die is wel live aanwezig. Ze krijgen van ons ook weer vijf minuten om te spreken over de juridische en morele consequenties van het onderwerp van vandaag, de intentieverklaring van Chemours. Maar eerst wil ik voor het verslag beginnen om de raads- en commissieleden te vragen zich kort voor te stellen. En dan begin ik bij mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Marije Schnabel, Partij van de Arbeid.

De heer Schalken-den Hartog: David Schalken, Beter voor Dordt.

Mevrouw Jager: Ineke Jager, Beter voor Dordt.

De heer Droog: André Droog, ChristenUnie/SGP.

Mevrouw Kruger: Kitty Kruger, GroenLinks Dordrecht. En naast mij komt zo Paul. Die is er al. Daar komt hij. Je kan nog net even zelf je naam zeggen.

De heer Den Hartog: Paul den Hartog, GroenLinks Dordrecht.

Mevrouw Striebeck: Bernadette Striebeck, VSP.

De heer Van Dam Timmers: Jan van Dam Timmers, CDA Dordrecht.

De heer Kuhlmann: Alexander Kuhlmann, Dordtse VVD.

Mevrouw Pichel: Ruby Pichel, Forum voor Democratie.

De heer Aarden: Tristan Aarden, Partij voor de Dieren.

De heer Gündogdu: Aydin Gündogdu, Op Ons Eiland.

De heer Ayverdi: Emin Ayverdi, DENK Dordrecht.

Mevrouw Kamphuis: Meta Kamphuis, SP Dordrecht.

Mevrouw Van Ameijde: Nanette van Ameijde, ambtelijk coördinator op het dossier Chemours PFAS.

De heer Brans: Edward Brans, Pels Rijcken, advocaat van de gemeente in dit dossier.

Mevrouw De Jonge: Tanja de Jonge, wethouder.

De voorzitter: En ik ben Karin Boom, de voorzitter van vandaag. Wij spreken dadelijk over de intentieverklaring met Chemours. Dit is een korte vergadering. Ik ga toch snel van start. Ook deze commissie kwam tot stand op basis van het agenderingsverzoek van GroenLinks. Mijn doel is om er even goed op te letten dat wij geen geheime zaken en openbare zaken vandaag verwarren. Hierna, om tien uur, hebben we nog het besloten gedeelte. Daar ga ik gewoon even op letten. Ik vraag aan u ook of dat u dat wil doen. Als eerste wil ik de sprekers het woord geven. En dat is mevrouw Van der Ham. Heb ik dat goed begrepen? Bent u als eerste? Gaat uw gang.

Mevrouw Van der Ham: Dat klopt. Dank je wel. Kunnen jullie mij goed verstaan? Ik ben levensgroot in beeld. Dat is natuurlijk een beetje gênant. Maar ik zal mijn best doen daar niet me van bewust te zijn. Beste leden van de commissie die ziet op het dossier Chemours, allereerst dank dat ik op deze manier mag inspreken.

Ik ben gevelde door een hernia, anders had ik graag bij u in de zaal gezeten. Heel fijn dat dit zo kon worden opgelost. Ik ben hier vanavond om me uit te spreken over de wending die de rechtszaak van de gemeente tegen Chemours heeft genomen. Voor de zomer ontvingen we het nieuws dat er een intentieverklaring is getekend om, en ik zeg het even simpel, er samen uit te komen. Maar wat betekent dat voor de gemeente, voor de inwoners en ook voor de andere lopende en komende rechtszaken tegen Chemours? Samen met vier anderen, waaronder mijn vriendin Nienke, die hierna zal inspreken, zijn wij de strafrechtelijke aangifte gestart, in samenwerking met Bénédicte Ficq. De consequenties voor die zaak wil ik hier naar voren brengen. Er samen uitkomen, betekent dat er geen einduitspraak komt van de rechter. Alleen het stuk dat in het tussenvonnis staat, blijft staan. Daarvan kan gebruik worden gemaakt door iedereen die in de toekomst nog een zaak tegen Chemours of tegen een andere vervuiler wil aanspannen. Wat er tussen de gemeente en Chemours verder wordt afgesproken, krijgt die status niet en kunnen wij ook niet gebruiken. Wil je later een vervuiling van na 1998 voorleggen, zal de bewijsvoering deels opnieuw moeten worden gedaan. Je kunt je voorstellen dat dat voor burgers een stuk moeilijker te organiseren is dan voor de gemeente. Zeker gezien het feit dat een groot deel van de Dordtenaren rondom Chemours de middelen niet heeft om een procedure te financieren of onderzoeken in gang te zetten. Dat de bewijsvoering ook voor de gemeente moeizaam is, begrijpen we. Het is hoe dan ook pionieren tegen een partij die de kennis en expertise al decennialang in huis heeft en er tot op de dag van vandaag voor kiest deze binnenskamers te houden. Als het niet tot een eindvonnis komt, zal zowel in de strafzaak als in een individuele of gezamenlijke claim van burgers om de eigen grond en leefomgeving schoon te krijgen meer onderzoek moeten worden gedaan om de bewijsvoering rond te krijgen. Het gaat om zoveel meer dan het type verontreiniging in de specifieke periode, zoals dat nu in het tussenvonnis staat. Het raakt ons allemaal, elke dag. Dan is er nog het element finale kwijting. Geen enkele partij zal er samen uit willen komen als daar niet tegenover staat dat een dossier wordt afgesloten. Deze finale kwijting is in meerdere opzichten problematisch. Met een door de gemeente ingezette juridische expertise zal het niet op een kwijting op alle vlakken komen. Daar kunnen we gelukkig vanuit gaan. Maar u voelt hem al aankomen, het gaat om een vervuiling waarvan we de totale omvang en de impact nog helemaal niet kennen. Die nog steeds dagelijks in onze leefomgeving vrijkomt en toeneemt. Alles waar wat wordt afgesproken, wordt definitief afgesloten. Ter illustratie, als we met Chemours kunnen afspreken dat de zwemplas wordt doorgespoeld, wat gebeurt er dan daarna? En wat heeft dat dan voor zin als al het water eromheen en het grondwater nog steeds dagelijks vervuild wordt? Het voelt als een doekje voor het bloeden. En natuurlijk is iets beter dan niets. Dat begrijp ik ook wel. Maar wat moeten wij doen als we luchtverontreiniging willen aanpakken, drinkwaterverontreiniging of zoals we vandaag ieder hebben gehoord ons huis PFAS-vrij willen kunnen stoffen, de gezondheidsschade beëindigen? Is Chemours dan nog thuis of is er een juridisch haakje gecreëerd waardoor de deur dicht zit? Zou de gemeente de zaak wel afmaken bij de rechter, dan komt er in ieder geval ook een vonnis over die periode 1998 tot 2012. En dat kunnen we ook verliezen. Maar dan hebben we als stad in ieder geval altijd met één mond gesproken dat deze verontreiniging moet stoppen en dat de schade door de vervuiler moet worden opgeruimd. En er bestaat de mogelijkheid tot een hoger beroep.

Wat dat betreft zie ik liever een gemeente die voor haar inwoners gaat en blijft staan, zonder daarvoor een deal te sluiten met één van de grootste vervuilers van deze eeuw. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel. U krijgt applaus. Dan wil ik aan mevrouw Blauw vragen of dat u ook uw toespraak wil houden.

Mevrouw Blauw: Beste voorzitter, wethouder en andere aanwezigen, gemeenteraadsleden, bij de commissievergadering over Chemours. Allereerst ook vanuit mij hartelijk dank dat ik de gelegenheid krijg om hier in te spreken. In tweede instantie wil ik vooraf even aangeven dat wij doorgaans, of ik in ieder geval, maar ik denk dat ik niet alleen voor mezelf spreek, blij zijn met de opstelling van de gemeente. Die we als bezorgde burgers in de strijd tegen PFAS veelal aan onze zijde vinden. Ik denk dat het belangrijk is om dat eerst gezegd te hebben, want ik ga hierna toch nog iets kritisch zeggen, maar ik vind het wel belangrijk dat ik dat eerst genoemd heb. Ik maak me wel op dit moment zorgen over de intentieverklaring. Arine is net al ingegaan op de juridische aspecten en ik wil het in mijn bijdrage meer hebben over de morele kant van het verhaal. Nog even kort, Arine zei het net al, doel van de intentieverklaring is de intentie uitspreken om te komen tot een vaststellingsovereenkomst als voortvloeisel uit het tussenvonnis in de rechtszaak tussen de gemeente en Chemours, om zo in principe buiten rechte een minnelijke schikking te treffen. Zolang de afspraken uit de intentieverklaring lopen, ligt de voornoemde rechtszaken tussen Dordrecht, Molenlanden, Papendrecht, Sliedrecht enerzijds en Chemours anderzijds in principe stil. Dan even in herinnering, wat was die uitspraak van vorig jaar? Op 27 september 2023 sprak de rechter uit dat Chemours in de periode tussen 1984 en 1998 een onrechtmatige daad heeft gepleegd, door de gevaren van de PFAS-soort PFOA, die bij het bedrijf in die periode zeer goed bekend waren, niet te delen met het bevoegd gezag, waardoor het bedrijf op de verkeerde gronden een vergunning heeft gekregen om deze gevaarlijke stof in grote hoeveelheden te lozen en uit te stoten. Hierdoor is eigendom van de gemeente ernstig vervuild, met de gevolgen waar we vandaag de dag nog steeds mee te maken hebben. Hoewel het in deze privaatrechtelijke zaak gaat om schade aan eigendom van de gemeente, gaan de implicaties van deze uitspraak natuurlijk veel verder. In normale mensen woorden heeft Chemours niet verteld dat ze onze leefomgeving aan het vergiftigen was en heeft ze zowel het zwijgen als het vergiftigen willens en wetens decennialang volgehouden. Wat verwacht je normaliter als reactie van een leugenaar wanneer zijn leugen en de zeer ernstige consequenties daarvan naar buiten te komen? Juist ja, dat deze met het schaamrood op de kaken zijn excuses aanbiedt en dat hij er alles aan doet om de aangedane schade te herstellen dan wel te compenseren en dat hij geen nieuwe schade aanricht. Maar is dat wat er gebeurd is? Nee. Excuses heb ik het bedrijf nooit horen maken. En tot op de dag van vandaag doet Chemours alle ronkende greenwashing campagnes ten spijt het absoluut minimale dat door de vergunningen vereist wordt en steekt het een heel veelvoud daarvan aan geld en energie in rechtszaken en lobby om echte verandering tegen te houden. Sterker nog, ze doet zelfs nieuwe vergunningaanvragen, onder andere voor de PFAS-soort TFA, om gewoon nog even door te kunnen gaan met vervuilen.

Het plan van aanpak voor de moestuinen en de zwemplas is een begin van schadeherstel, maar de schaal staat in geen enkele verhouding tot de aangerichte

schade. En de uitvoering tot nu toe wekt weinig vertrouwen. En wat verwacht je normaliter van degene die voorgelogen is en schade ondervonden heeft, vooral wanneer diegene weet dat hij niet de enige is die schade ondervonden heeft? Juist ja, dat deze de leugenaar ter roept om alles te doen wat hij kan om het goed te maken, zonder voorwaarden. Maar is dat wat er gebeurd is? Nee. De gemeente zal bij het bespreken van het plan van aanpak wat Chemours heeft laten zien ongetwijfeld op de verantwoordelijkheid van het bedrijf gewezen. Maar in plaats van te vragen om een publiekelijk sorry, we zullen het niet meer doen en we zullen alle schade herstellen of compenseren, krijgen de inwoners het bericht dat de gemeente en het bedrijf, de overheid die tot taak heeft hen te beschermen en het leugenachtige bedrijf dat door haar leugens die taak heeft ondermijnd en hun leefomgeving heeft aangetast, overeengekomen zijn dat ze er minnelijk en buiten rechte uit gaan komen. Met in elk geval als voorwaarde dat zolang er gewerkt wordt aan het saneren van moestuinen en het schoonmaken van de zwemplas, er geen einduitspraak komt over of Chemours in de periode van 1998 tot 2012 ook een onrechtmatige daad heeft gepleegd of niet. Het signaal wat hiervan uitgaat naar de inwoners is niet positief. Hoezo heeft Chemours de macht om voorwaarden te stellen? Het bedrijf heeft vervuild en moet opruimen en daarvoor betalen, zonder dat daarvoor een rechtszaak stil hoeft te liggen. Sowieso gaat dit hele verhaal ook niet alleen om geld of saneren van grond. De immateriële schade die het bedrijf heeft aangericht, dat is vandaag al eerder genoemd, angst, stress, derving van woongenot, is enorm en de gezondheidsschade ook. En het bedrijf richt ook nog steeds schade aan. We zitten wat dat betreft in een moreel conflict dat niet met wat saneren, sowieso dweilen met de kraan open, zolang er nog uitgestoten wordt, en een zak geld niet kan worden afgekocht. Begrijp me niet verkeerd, met zo'n zak geld is op zich niks mis. Maar aan dat krijgen ervan, anders dan dat het geld gebruikt wordt voor de aanpak van PFAS-schade, moeten geen randvoorwaarden zitten. De gemeente staat in haar recht en hoeft daar helemaal geen minnelijkheid tegenover te stellen. In plaats daarvan zou de gemeente, ter aanvulling op wat nu ter tafel ligt, publiekelijk excuses moeten eisen en daarnaast verder moeten procederen. Opdat de gemeente zelf maximaal haar recht haalt en dat omwonenden daarop voort kunnen bouwen in een massaclaim. De intentieverklaring biedt daar in de op een na laatste zin van de laatste alinea gelegenheid toe. Bij deze wil ik jullie als gemeenteraadsleden dan ook vragen de gemeente hiertoe op te roepen en coûte que coûte in ieder geval niet akkoord te gaan met een vaststellingsovereenkomst waar finale kwijting onderdeel van uitmaakt. Ik dank u voor uw aandacht.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Blauw. Ik kijk even rond. De heer Kuhlmann, u wilt een vraag stellen?

De heer Kuhlmann: Ja, graag. Dank u wel, voorzitter. De juridische kanten zijn met name op zo'n civiele claim, een schadeclaim van inwoners. En ik herken veel van de punten die de insprekers hebben gezegd. En ik denk ook dat het zo is dat de schade die de gemeente heeft, dat dat natuurlijk vergelijkbaar is met, althans niet in omvang, maar wel in het type schade, zoals inwoners die ook hebben.

Het maakt niet uit wie de eigenaar is van een stuk grond wat vervuild is door Chemours, of je nu de gemeente bent of een inwoner. En dan zie ik ook wel dat het zinnig is, dat het nut kan hebben om door te procederen, dat inwoners daar voordeel bij hebben.

Tegelijkertijd denk ik ook, en daar komt mijn vraag, het is natuurlijk zo dat dat nog heel wat jaren kan kosten, met een onzekere uitkomst. En ik ben benieuwd of de insprekers daar iets over kunnen zeggen. Wat weegt voor u zwaarder, om nu op wat kortere termijn een zekerheid te hebben dat er middelen zijn voor de mogelijke schikking, moet ik erbij zeggen, voor het opruimen van die zwemplas of moestuinen, of dat dat op lange baan komt. En dat je erop door gaat procederen, maar dan ook wel alles eruit hebt gehaald. Kunt u daar iets over zeggen?

De voorzitter: Mevrouw van der Ham, er wordt naar u gekeken. Klopt dat?

Mevrouw Van der Ham: Dat klopt. Je hebt gelijk dat je daarmee riskeert dat het langer duurt voor er eens ergens een schop in de grond gaat, voordat er iets concreets gebeurt. En tegelijkertijd is ook eigenlijk van zowel Nienke als bij mij de strekking, het gaat om zoveel meer dan alleen het opruimen van die grond. Het is eigenlijk een schaakbord waarop zoveel vlakken nu geschaakt moet worden. De provincie is bezig met procederen. De vergunningverlenende instantie is met van alles en nog bezig. Het RIVM onderzoekt het. GGD doet van alles. We zijn bezig met een lobby richting Brussel, om daar het op de juiste lijst voor gevaarlijke stoffen te krijgen. En op al die fronten wordt gezegd, maar het is de lange termijn. Er kan nu niks. Maar je moet door blijven vechten voor die lange termijn dat het een gevaarlijke stof wordt, dat er nul uit de pijp komt. En dat er in die zin een morele houding ontstaat hier, heel concreet in Dordrecht, waar het aan de hand is, dat wij dit als omwonenden niet pikken. Dat wij Chemours hier verantwoordelijk voor willen houden. En het signaal wat je daarmee afgeeft, is één om die zaak niet af te maken, maakt het voor iedereen die na 1998 in Dordrecht is komen wonen of daarna een huis heeft gekocht veel moeilijker. Die heeft eigenlijk niet zoveel aan deze zaak. Dat is een hele concrete consequentie van deze keuze. Dat je daarmee voorkomt dat er misschien nu niet even een zwemplas wordt doorgespoeld die toch binnen no time weer vies is, sorry dat ik het zeg, dat is dan een consequentie. Dat is de keuze die je maakt. En die keuze ligt bij jullie voor. En daarom laten wij dan ook vanavond ons geluid horen, zodat jullie dat mee kunnen nemen.

De voorzitter: Heel kort.

De heer Kuhlmann: Ik wil graag zeggen, hartelijk dank voor uw heldere antwoord.

De voorzitter: Dan neemt u de woorden uit mijn mond. De heer Van Dam Timmers, u heeft ook een vraag.

De heer Van Dam Timmers: Dank, voorzitter. Ook dank aan de insprekers, met name ook de insteek die ze daar ook in pakken. Kunnen jullie nog iets, één van de twee, toelichten over die morele aspecten die jullie als heel leidend in dit dossier zien? Ik ben benieuwd hoe jullie daar tegenaan kijken.

De voorzitter: Mevrouw Blauw.

Mevrouw Blauw: Misschien dat je de vraag iets kan verhelderen, want namelijk in mijn verhaal ben ik op de morele aspecten ingegaan. Ik kan het hele verhaal nog een keer doen, maar volgens mij is dat niet de bedoeling. Kan je het iets concreter maken voor me?

De heer Van Dam Timmers: Het lastige met, dank, voorzitter, morele aspecten, is natuurlijk dat dat best een breed onderwerp zou zijn. Ik ben benieuwd vanuit jullie persoonlijk, waar dan de kern daarin zit? Wat is het belangrijkste morele principe waar dat voor jullie, voor mevrouw Van der Ham of voor u, in zit?

Mevrouw Blauw: Ik denk dat de kern is, de gemeenten hebben, vind ik, heel goed een rechtszaak aangespannen. Die is nog niet afgerond. Er liggen nog vraagstukken voor waarvan ik vind dat het belangrijk is dat daar nog een antwoord op komt. Ik vind eigenlijk, maar ik weet dat dat juridisch niet helemaal zo werkt, dat je het één zou moeten kunnen doen en het ander niet laten. Waarom zou je niet inderdaad die moestuin al kunnen opruimen en ondertussen doorgaan met de rechtszaak? Maar waar het mij om gaat, en volgens mij heeft Arine iets vergelijkbaars gezegd, de gemeenten waren het zat, om het maar even zo te zeggen, om een vervuilde industrie te hebben die schade heeft aangericht. Maak het dan ook af. Want wij zijn als bewoners heel blij dat dat gebeurd is. En ik denk dat het gewoon goed is als het afgerond wordt. Dat er ook nog een uitspraak komt over die periode van '98 tot en met 2012.

De voorzitter: Dank u wel. Dan wil ik even...

Mevrouw Van der Ham: Sorry, mag er ook nog even iets op zeggen? Voor mij zit het morele aspect vooral in het feit dat je er samen uitkomt, in plaats van dat je heel duidelijk een standpunt inneemt. Jij was fout. Jij hebt mij dit aangedaan. En daar moet je voor boeten. Er zit een heel andere benadering achter. En richting je omwonenden kun je als gemeente wel vijftien keer netjes een persbericht sturen met dat je het netjes toets met een intentieovereenkomst, dat je alle belangen afweegt, dat kun je met de beste wil van de wereld doen, maar er blijft een zweem omheen hangen dat je er samen uit gaat komen en het wel gaat regelen met elkaar. En dat is volgens mij niet de zweem die je wilt hebben op dit dossier.

De voorzitter: Dank u wel. Die is duidelijk. Ik wil even de laatste vraag, voordat we naar de advocaat van de gemeente, meester Brans gaan, aan de heer Den Hartog geven.

De heer Den Hartog: Dank u, voorzitter. Het is al een paar keer genoemd natuurlijk, dat je eigenlijk een soort een beetje in een dilemma zit, omdat je de toekomst immers niet weet. Aan beide keuzes die je kunt maken, namelijk in gesprek gaan er proberen samen uit te komen, als dat niet doen, kleven risico's die je nu nog niet weet. Laat het bij de rechter. En dan is er ook een kans dat je verliest. Ook een kans dat je wint. Om het even simpel te zeggen. Ga er wel samen uitkomen. En bewoners zullen wel of niet blij zijn met wat je dan uit onderhandelt. Mijn vraag is eigenlijk, is er een soort heel fundamentele keuze dat je zegt, we willen per se niet onderhandelen en we nemen het risico dat je verliest?

Of zeg je, misschien is er nog wel een middenweg te vinden, namelijk je gaat wel onderhandelen, alleen je stelt een aantal minimale voorwaarden vast waaraan de eventuele uitkomst per se moet voldoen?

De voorzitter: Duidelijk. Ik kijk heel even naar mevrouw Van der Ham. Kunt u daar antwoord op geven?

Mevrouw Van der Ham: Deels. We hebben natuurlijk heel veel aangereikt, omdat wij natuurlijk ook beseffen dat het twee kanten op kan gaan. Dat alles voor- en nadelen heeft. Dat hebben we ook geprobeerd zo genuanceerd mogelijk in onze bijdrage aan jullie door te geven. Wat voor mij vooral het belangrijkste is, is dat er eigenlijk doorgeprocedeerd wordt vanwege juist dat tijdvak. Als je kijkt vanaf 1998, het is toch twintig jaar bijna, dat heb je gewoon nodig. Ook dat tijdsframe dat daar een standpunt over ingenomen wordt. Het lijkt mij, maar daar kan misschien advocaat Brans straks beter antwoord op geven, dat als je stopt met de rechtszaak en met elkaar in gesprek gaat over de afhandeling, dat daar nooit een standpunt zou komen over die andere jaren. Dat zou voor mij een hele belangrijke reden zijn om door te procederen, afgezien van de morele redenen die ik daarvoor heb. Juridische consequentie van verlies, is dat je inderdaad dan niet nu even wat korte klappen kunt slaan. En dat is ontzettend jammer in de beeldvorming. Dat begrijp ik ook. Maar voor mij het zou toch naar die andere kant doorslaan en doorprocederen belangrijker zijn.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Van der Ham. Mevrouw Blauw.

Mevrouw Blauw: Heel even kort ter aanvulling misschien. Een van de dingen, volgens mij, die we ook wel genoemd hebben, is dat op dit moment het bedrijf natuurlijk nog steeds schade aanricht. Het is nog niet gestopt. En er lopen nog heel veel onderzoeken. We hebben een hele kennisdelingssessie gehad, waarin nog een heleboel dingen duidelijker gemaakt gaan worden, de komende jaren. Eén van de dingen die natuurlijk in een intentieverklaring ook zit, is dat fonds. En het lijkt mij verschrikkelijk ingewikkeld om op dit moment in te schatten hoeveel er daadwerkelijk in dat fonds zou moeten komen om ook die toekomstige schade te kunnen betalen. Ik denk wat dat betreft ook, maar dat wilde ik als toevoeging geven, dit komt te vroeg wat dat betreft. Nog even los van het feit dat we heel graag die uitspraak willen over de periode '98 tot en met 2012. Wat ga je nu afspreken en ga je dan niet straks Chemours als laatst lachende hebben, die eigenlijk met een heel relatief laag bedrag weg gaat komen, terwijl uiteindelijk we erachter komen dat we veel meer nodig hebben. Natuurlijk is het zo dat als je doorprocedeert, kan je verliezen. Verliezen in winst is misschien ook een beetje te absoluut. We hebben natuurlijk al een positief tussenvonnissen gehad vorig jaar. Daar wordt nu op voortgebouwd ook. Op het moment dat over die laatste periode nu de uitspraak zou zijn dat voor die laatste periode er geen onrechtmatige daad is gepleegd, dan kan natuurlijk Chemours in beroep gaan, waardoor de uitspraak van vorig jaar vernietigd wordt. Dat zou echt heel naar zijn. Maar aan de andere kant kan de gemeente natuurlijk net zo goed in hoger beroep en ook nog voor elkaar krijgen dat we voor die eerste periode waarvan nu gezegd is, geen onrechtmatige daad, dat we dat nog de andere kant op... Het zijn risico's. Dat moet je meenemen.

Maar ik denk dat het te absoluut is om te zeggen, nu of nooit. Nu kan je nog een kans grijpen en straks kan het niet meer.

De voorzitter: Dank u wel. Want volgens mij, u bent heel duidelijk en er zijn een heleboel onduidelijkheden over, niet een heleboel onduidelijk, maar mogelijkheden. Dus lijkt het mij goed om naar meester Brans om te gaan te kijken hoe hij dit kan toelichten.

De heer Brans: Dank je, inderdaad. Een aantal dingen is naar voren gebracht. Allereerst een misstand, denk ik. Het is inderdaad zo dat die uitspraak die gedaan is, vorig jaar

september, dat is geen einduitspraak geweest. Maar wat van belang is, in een tussenvonnis kunnen ook eindbeslissingen in zitten. En in de uitspraak zitten een aantal eindbeslissingen. Daar kan Chemours nu niet meer op terugkomen. Dat kan alleen maar eventueel in hoger beroep. Die beslissingen die er zijn, staan vast. Daar kan op dit moment helemaal niemand meer wat aan doen. Eén van die beslissingen is bijvoorbeeld dat op basis van de omgevallen bomen jurisprudentie, ik zal het zo even toelichten, Chemours gehouden is om de PFOA verontreiniging op te ruimen. Wat houdt die omgevallen bomen jurisprudentie in? Dat is een hele oude uitspraak. Waar het op neerkomt, ten gevolge van een storm valt een boom neer op een tuin van de burens. Aan het feit dat die boom omvalt, die persoon van wie die boom is, kan er geen verwijt worden gemaakt. Hij heeft hem niet slecht onderhouden. Er is voor de rest niets aan de hand. Die uitspraak, van de Hoge Raad is dat, komt erop neer dat die boom is jouw eigendom, die ligt op het perceel van die ander en je hebt een gehoudenheid om die boom op te ruimen. Dat is ook wat we in deze processtukken naar voren hebben gebracht en wat die rechter ook heeft overgenomen. Wat een eindbeslissing is in deze uitspraak, is dat Chemours, vanwege het feit dat zij eigenaar zijn van die PFOA-deeltjes, dat zij een gehoudenheid hebben om die PFOA-deeltjes op te ruimen. En dat is een beslissing waar je nu al wat mee kan. Daar hoeft je niet voor door te procederen. Daar kan je nu al wat mee. In dat kader, ik hoor een aantal maal zeggen, er samen uitkomen. Dat veronderstelt handjeklap. Natuurlijk kan je op verschillende manieren met een partij onderhandelen, maar dat is helemaal niet wat hier aan de orde is. De gemeente heeft bijvoorbeeld ten behoeve van die onderhandelingen over het fonds een team opgezet, die begeleid wordt door de gemeente, om in gesprek met Chemours te kijken hoe dat vorm zou moeten worden gegeven, wat het zou moeten inhouden en dergelijke, Van handjeklap is helemaal geen sprake. Het is niet zo dat je vanwege dat vonnis dan maar zegt van, ik geef hierin, ik geef daarin? Er is een proces nu opgestart om te kijken waar we uit zouden kunnen komen, waar het gaat om die aansprakelijkheid van Chemours en wat het materieel met zich brengt. Hoeveel schadevergoeding zijn zij bereid te betalen? Hoeveel gaat er dat fonds in? En ondertussen wordt er gewerkt aan een plan van aanpak, moestuinen en aan die Merwedepas. U weet dat daar een aantal monsters zijn genomen en ook wat maatregelen zijn genomen, maar daarmee is nog niet het einde in zicht. Het eerste punt is al dat die uitspraak kent een aantal eindbeslissingen en daar kan je ook nu al wat mee. Er wordt op dit moment een massaclaim voorbereid tegen Chemours. Ik ben er niet bij betrokken. Ik ben wel gebeld door een advocatenkantoor dat die zaak leidt. En die baseert zich op deze uitspraak. Kennelijk dat advocatenkantoor en die cliënten zien wel voldoende brood in het vonnis om te zeggen, wij gaan die massaclaim starten. Dan hoor ik ook iets zeggen over finale kwijting.

Finale kwijting is echt een bijzonder ingewikkeld en lastig onderwerp. En het is zo dat op dit moment er helemaal niet wordt gesproken met Chemours over finale kwijting. En waarom niet? We weten nog helemaal niet wat de voorwaarden zijn op basis waarvan het fonds, als het zover gaat komen, gevormd gaat worden. En als het dan zo is dat het tot finale kwijting gaan komen, dan zullen die gemeenten moeten gaan nadenken, waar wil ik mee gaan met wat Chemours zou willen? Wat is voor mij de grens. Bijvoorbeeld wat ik zelf heel erg lastig vind, wat ik heb geleerd in die, wat is het, zeven jaar, geloof ik, dat ik nu met deze zaak bezig ben, waar het gaat om PFOA, dat je een aantal stoffen hebt die ook geëmitteerd zijn. Deze zaak gaat over PFOA. Die gaat niet over die andere stoffen. Dan ga je die zelf niet meenemen in die vrijwaring. Daar moet je allemaal over

na gaan denken. Ook is het zo dat je weet dat wetenschappelijke kennis zich telkens verder ontwikkelt. We weten nu veel meer dan een aantal jaar geleden. En dan moet je bij die finale kwijting daar ook mee rekening houden. Je zal rekening moeten houden met het feit dat het goed mogelijk is dat wetenschappelijke kennis toeneemt. En dat het misschien zo is dat er een risico is dat je nu niet kent, maar in de toekomst zich manifesteert. En dan moet het niet zo zijn dat Chemours natuurlijk daarvoor is gevrijwaard. Dat moet niet aan de orde zijn. Het hele onderwerp finale kwijting, ikzelf zie dat als uitermate complex. En we zijn er nog helemaal niet aan toegekomen met Chemours om te verkennen hoe dat eruit zou kunnen zien. Ik denk dat het prematuur is om daar nu aan te denken. Dan heb ik ook iets gehoord over gezondheidsschade. Ik denk dat van belang is, deze gemeenten hebben gekozen om te focussen op aantasting van eigendommen. Samen met de wethouders hebben wij die dagvaarding opgezet. En we hebben gekozen voor die aantasting van eigendommen, omdat het eigenlijk een hele eenvoudige schadecategorie is. Je kan gewoon zeggen, ik heb hier een stuk land dat is door jou verontreinigd geraakt. Dit is een specifieke stof, PFOA. Jij bent degene die het emitteert. Er is een causaal verband. Ik kan je met succes aansprakelijk houden. Als die gemeenten zouden gaan voor gezondheidsschade, als dat al zou kunnen, dan wordt het veel complexer. Want een persoon heeft zelf al een bestaan, een consistentie, rookt misschien of juist wel niet heen. En als je dan als gemeente, stel dat het zou kunnen, voor die personen zou willen optreden, dan zou je al dat soort factoren moeten gaan meenemen. Ik heb in het verleden de Q-koorts zaak gedaan. En bleek dat het voor die personen die ten gevolge van Q-koorts ziek zijn geworden heel erg moeilijk was om te bewijzen dat dat specifiek kwam door de blootstelling aan datgene wat van die geiten afkomstig was. We hebben het hier over schade aan eigendommen. De basis is die ongevallen bomen jurisprudentie. En dat kan je ook in andere kwesties inzetten. En ik heb het al heel vaak hier gezegd, ik ben al meerdere malen hier geweest, als u denkt dat u een claim hebt op Chemours, dan is het noodzakelijk om heel snel die vordering te stuiten, om de verjaring van die vordering te stuiten. Om Chemours een briefje te sturen, ik denk dat ik een vordering op u heb. Om te voorkomen dat die vordering verjaart, bij deze stel ik u aansprakelijk en stuit ik die verjaring. We hebben zelfs in de pauze van het pleidooi een tekst aan iemand gegeven die zou kunnen worden gebruikt voor zo'n stuitingsbrief. Dat zijn zaken die je moet doen. Het zijn ook hele eenvoudige maatregelen die je kan nemen om te voorkomen dat je straks geen claim meer hebt. Sorry?

De voorzitter: Gaat uw gang.

Mevrouw Kamphuis: Ik had een vraag aan de meester. Wat is dan de reden waarvoor jullie in gesprek nu zijn met Chemours, als jullie al weten dat ze strafbaar zijn voor dit probleem en dat ze het toch moeten oplossen en opruimen?

De heer Brans: Dit is geen strafrecht. Dit is een civielrechtelijke procedure. Maar het ligt dicht tegen elkaar aan. Wat doet een rechter? Niet om het een of ander, maar ik ben zelf graag rechter-plaatsvervanger. Wat doe je heel vaak? Je kijkt naar wat die partijen naar voren brengen. En dan probeer je tijdens zo'n zitting om te kijken, kunnen die partijen er niet uitkomen? En dat is ook wat die rechter heeft gevraagd tijdens de zitting toen hier in Dordrecht. Is het zinvol om partijen de gang op te sturen, om te bezien waar je uit kan komen? En we hebben toen gezegd nee. Want we waren nog in kaart aan het brengen wat precies die omvang van die schade is? We waren daar nog niet aan toe. Konden dat

ook nog niet doen. We hebben toen nee gezegd. Maar wat gebeurt er als je voort gaat procederen? Dan zal op enig moment weer die vraag aan de orde komen. En wat we nu proberen te verkennen, zou het niet zo zijn, en het is een openbare vergadering, ik ga geen details geven, maar zou het niet zo kunnen zijn dat als je met Chemours in overleg gaat en je zegt, ik wil in ieder geval dat plan van aanpak moestuinen gerealiseerd hebben, de aanpak van die Merwedepas en ik wil ook een fonds dat voldoende goed gevuld is, zou het niet zo zijn dat je misschien wel op een veel hoger bedrag uitkomt dan wanneer je voort gaat procederen? Voortprocederen heeft echt een juridisch risico. En het zou heel goed kunnen dat we niet aannemelijk kunnen maken hoe het zit met die periode vanaf maart '98 en verder. Ik kan u hier zeggen dat wij in dat kader met het RIVM, met de ILT en met anderen overleggen over wat er aan informatie beschikbaar is vanaf die periode 1998. Voor de rest doe ik daar geen uitlatingen over. Maar ik kan u wel zeggen dat het complex is. Als je beslist om voort te gaan procederen, loop je een aansprakelijkheidsrisico. We hebben dan een uitspraak in eerste aanleg, dat is van de rechtbank. Ik ken Chemours, ik weet hoe zij procederen in Amerika, dat wordt een procedure in hoger beroep als zij zouden verliezen. En misschien wel cassatie. En dan zijn we zo zes, zeven jaar verder en is hier in deze gemeente helemaal niets gebeurd. En de vraag is of het niet veel praktischer is om te kijken waar je uit kan komen als je met hen aan tafel gaat, waarbij de gemeente beslist om zich door deskundigen te laten ondersteunen, ook door anderen dan juristen, en zich te laten voeden waar het gaat om die gesprekken met Chemours. En het is niet een samen uitkomen. Het is wel Chemours iedere keer een stukje verder proberen te krijgen om mee te gaan met datgene wat die gemeenten willen. En dat is wat er nu speelt. Van finale kwijting samen uitkomen, daar is echt nog helemaal geen sprake van. Ik denk ook dat wat er...

De voorzitter: Mijnheer Brans.

De heer Brans: Sorry?

De voorzitter: De heer Van Dam Timmers heeft toch nog even een vraag. En dan denk ik dat we daarna de heer Brans al zijn punten even moeten laten maken die hij opgeschreven heeft. En daarna de vragen stellen.

De heer Van Dam Timmers: Dank, voorzitter. Het is een verhelderende vraag. U zegt nu een aantal keer van finale kwijting is helemaal geen sprake. Dat is ook een beetje in tegenspraak met wat de insprekers hier natuurlijk ook zeggen. Maar het is toch onlogisch ergens dat je alle processen wel loopt en dan komt dat toch wel op tafel? Dat is toch een logisch gevolg? We kunnen wel zeggen dat dat nu niet speelt, maar dat is toch iets wat er wel een keer komt? Want Chemours zit hier toch wel in daar ook voor, of zien we dat verkeerd?

De heer Brans: Nee, ziet u zeker niet verkeerd. Op enig moment gaat die finale kwijting aan bod komen. Maar de kunst van de gemeente is om zo'n goede casus neer te zetten dat die finale kwijting, die bepaling heel erg beperkt kan worden opgezet. Datgene waarvoor Chemours straks een X-bedrag neerlegt, dat wat ze daarvoor terugkrijgen heel erg beperkt is. En het zou best kunnen zijn dat die finale kwijting zodanig is dat als zich over, ik zeg maar wat, tien jaar een nieuwe stof manifesteert, die toch hier in die omgeving terecht is gekomen, dat je nog alle mogelijkheden hebt om dan opnieuw te gaan procederen. En daar moet ook naar gekeken worden. Ik weet zelf, uit andere

dossiers, dat dit heel erg moeilijk is. In taal is het moeilijk, maar het is ook moeilijk in de zin van dat je niet weet wat die toekomst gaat brengen. Hoe gaat die wetenschap zich ontwikkelen? Daar moeten we allemaal rekening mee houden. Het is ook zo dat ik... Ik bedoel, het woord finale kwijting is weleens een keertje gevallen, maar inhoudelijk hebben we het nooit ingevuld en daar we hebben ook echt niet meegedaan, voor zover Chemours daar al op zou sturen. En Chemours weet ook, die ziet ook, we hebben nogmaals bijvoorbeeld die mensen die onderhandelen over dat fonds... Ze weten dat er vier mensen aan tafel zitten en een achterban die deze vier mensen ondersteunen bij het aangaan van die onderhandelingen. Zij zien dat het serieus wordt ingezet. En op dat punt, de finale kwijting, dat is echt iets wat tot nu toe vooruitgeschoven is.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Brans.

De heer Brans: Sorry.

De voorzitter: Kunt u verdergaan?

De heer Brans: Ja, ik ben bijna klaar, denk ik, hoor.

De voorzitter: Mooi.

De heer Brans: Ik hoor ook nog iets zeggen over dat voortprocederen. Ikzelf procedeer met regelmaat. En ik zie toch ook dat je soms echt niet de uitslag krijgt die je verwacht, die je zou wensen. En dat is omdat een rechter zich niet laat sturen waar het gaat om het oordeel. Je kan een aantal argumenten uitdragen, maar het is uiteindelijk aan die rechter om te beslissen. Maar er is nog een ander zorgpunt voor mij. U weet waarschijnlijk dat als je gaat kijken naar het DuPont concern, dat Chemours een afsplitsing daarvan is. Chemours is een afsplitsing, en dat is opgezet in Amerika, waar de milieurisico's in zijn ondergebracht. En wereldwijd is dat gebeurd. Een van de risico's, en daar hebben we het ook al een aantal maal met de wethouders over gehad, die ik zie, is op enig moment zou Chemours weleens failliet kunnen gaan.

En als het allemaal te lang duurt, dat hele proces, dan hebben we misschien straks wel een prachtige uitspraak in hoger beroep, zijn we vier jaar verder, maar als dan Chemours failliet is, staan we achteraan de rij en kunnen we gewoon helemaal niets krijgen. Ook vanuit dat perspectief is het heel goed, naar mijn idee, om hierover na te denken. En natuurlijk moet je niet zo met alles akkoord gaan wat Chemours zegt, zeker niet, maar dat faillissementsrisico is echt wel iets wat je in het achterhoofd moet houden. En dat waren zo mijn antwoorden.

De voorzitter: Dank u wel, meester Brans. Mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Dank u wel. Tig jaar geleden zeiden ze dit verhaal ook in Amerika. Als we niet gaan schikken dan gaan we misschien wel failliet. Hoe groot is de kans, denkt u, dat ze dan failliet gaan? Want ik geloof daar niet in.

De heer Brans: Hoe groot kans is, dat is gewoon een interessante vraag. Als je gaat kijken in de databanken van de Amerikaanse jurisprudentie, dan vindt u daar een uitspraak. En dat is een geschil geweest tussen Chemours en DuPont zelf. En wat is de

basis van die uitspraak? Chemours stelde in die zaak dat DuPont te weinig geld heeft meegegeven aan Chemours om alle milieurisico's, die wereldwijd samenhangen met de activiteiten, te dekken. En destijds heeft Chemours een X-bedrag meegekregen, echt een gigantisch bedrag, ik weet het even niet meer precies, maar echt een gigantisch bedrag, en die zaak draaide alleen maar over de vraag, heeft Chemours zich met een kluitje in het riet laten wegsturen door DuPont, gegeven de omvang van de risico's, of juist niet? En daar is uitgekomen dat er meer geld beschikbaar moest komen vanuit DuPont aan Chemours om die milieurisico's te dragen. Ik bedoel, dat is nooit 100 procent. Dat betekent dat kennelijk de inschatting in de VS is dat er misschien wel niet voldoende middelen ter beschikking zijn om in de hele wereld, waar DuPont actief is geweest, al die milieurisico's die daarmee samenhangen te gaan dekken. En dat zou best kunnen. Ik kan er geen percentage op vastpinnen. We hebben geen enkele aanwijzing dat het zo is. Weet overigens dat wij in het fonds, de ploeg die onderhandelt over dat fonds, dat we daar ook accountants hebben zitten die met regelmaat naar die jaarrekeningen kijken en dat wij proberen in de gaten te houden en in te schatten wat de financiële positie is van Chemours. Ook vanuit dat perspectief proberen we dit te tackelen. Maar het risico is niet nul.

De voorzitter: Ik wilde het hier even bij laten, want het is al tien uur, even voor deze beantwoording. Ik zie nog twee vragen, van de heer Kuhlmann en Gündogdu. Als u die kort kunt doen? En anders even voor de besloten, als het heel erg noodzakelijk is. Mijnheer Kuhlmann, kunt u het kort doen?

De heer Kuhlmann: Dank u, voorzitter. Rondom dat faillissementsrisico van Chemours. Heb ik het goed dat de gemeenten niet alleen procederen tegen Chemours, maar ook tegen DuPont, zodat als de één wegvalt, en zeker als het de oorzaak is van, er is te weinig geld meegegeven, zou je dan niet een goede grond hebben om richting DuPont, die nu ook al partij is, te claimen?

De heer Brans: Sterker nog, we hebben niet alleen Chemours aansprakelijk gesteld en DuPont, maar ook Corteva. Corteva is ook een afsplitsing van een van de activiteiten hierzo in Dordrecht. Als je nu gaat kijken in de Kamer van Koophandel, zie je dat Corteva inmiddels in Roosendaal gevestigd is. Een lege vennootschap. De rest zit in Amerika. Dat betekent dat de band met Dordrecht is doorgesneden. En dat de kans zeer groot is dat als je iets wil gaan verhalen op Corteva dat dat nagenoeg onmogelijk is. Voor wat betreft DuPont heeft nog een paar elementen, paar activiteiten hier in Nederland, maar ook het grootste deel is overgezet naar Chemours. Dat zou goed kunnen betekenen dat als je tot verhaal wil komen dat je je tot Amerika moet gaan wenden. Dan weet u ook, dat wordt heel erg complex en waanzinnig kostbaar.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Gündogdu.

De heer Gündogdu: Voorzitter, dank u wel. Ik ben even benieuwd, dit allemaal gehorend hebbende, wat is de rol van de burgers in deze? Ze worden geïnformeerd, et cetera. Er is een websites. Maar wat kunnen zij nog inbrengen? Want zij maken zich zorgen. U procedeert namens de gemeente. Even zoekende wat hun rol daarbij zou kunnen zijn.

De heer Brans: Misschien is het een vraag die meer voor jou is dan voor mij. Maar wat ik in ieder geval erover kan zeggen, is wat getracht is te doen, is alle processtukken die zijn

geplaatst op de website van de gemeentes, zodat de inwoners weten wat er gebeurt, maar daar ook zelf gebruik van kunnen maken. Het is mogelijk om bijvoorbeeld die dagvaarding te copy pasten. Je plakt je eigen naam erop. Je moet hier en daar nog wel wat andere dingen doen. Maar daar kan je mee aan de slag. Op die manier wordt geprobeerd om die bewoners, en dat is al een aantal jaren, zo mee te nemen. Daarnaast hebben we de website, hebben we, dat klinkt wat, maar is er de website moestuinherstel.nl. Ook vanuit dat perspectief worden de inwoners geïnformeerd en is er iemand, Robbert Brandt, die ook met die moestuneigenaars, -gebruikers met regelmaat overlegt over wat er, als het allemaal goed gaat, de komende tijd gaat gebeuren. Op die manier wordt getracht om mensen te informeren, maar ook wensen op te halen. En voor het overige misschien heb jij er nog iets op aan te vullen.

De voorzitter: Gaat uw gang.

Mevrouw ...: Dank u wel, voorzitter. Uw vraag is, waar we het ook al meerdere keren over gehad hebben, wij zijn als gemeenten deze rechtszaak begonnen, omdat wij een uitspraak wilden over die aansprakelijkheid, zodat niet alleen de gemeente maar inderdaad heel veel anderen daarvan gebruik zouden kunnen maken op het moment dat zij ook juridische stappen zouden willen nemen. Ik hoor net hier naast me dat er een voorbeeld is dat er inderdaad al een massaclaim wordt opgepakt op basis van onze uitspraak. Dat is mooi om te horen. Onze rechtszaak is er nooit op gedoeld geweest dat wij inwoners vertegenwoordigen. Ook dat is net toegelicht, waarom dat complex zou zijn. Wat wij altijd hier hebben gezegd, laten we samen optrekken. Het gaat niet alleen om de schade van het verleden, maar juist de schade die op dit moment nog wordt veroorzaakt en wat we in de toekomst zouden willen voorkomen. Daarvoor hebben we altijd als gemeente de oproep gedaan, ook aan onze inwoners van, sta naast ons en wij staan naast u. Laten we dit samen doen. Laten we samen voor die nul uit de pijp gaan. En laten we samen kijken of we dat hele verbod met elkaar voor elkaar kunnen krijgen. En zo denk ik dat je hem uit elkaar moet houden. Dat wil een inwoner zelf iets juridisch gaan doen, nogmaals, alles ligt beschikbaar. Ze kunnen bellen van, waar moet ik beginnen en help mij op weg. Dat is wel hun eigen procedure, omdat het om hun eigen belangen gaat die heel individueel kunnen zijn of via een massaclaim.

De voorzitter: Dank. Volgens mij, als ik het ga samenvatten, hebben wij twee sprekers gehad die meerdere mensen, als ik de reacties op de tribune heb mogen beluisteren, vertegenwoordigen. Die opriepen dat we als stad uit één mond moeten spreken en er alles aan moeten doen dat alles opgeruimd wordt. Niet akkoord te gaan met finale kwijting en Chemours verantwoordelijk houden. Ook hebben wij onze advocaat van de gemeente gehoord, die uitleg heeft gegeven dat er al enkele eindbeslissingen zijn gevallen, maar dat het geen kwestie is van handjeklap. Er wordt wel over een fonds gesproken, maar er wordt niet over een finale kwijting gesproken. Dit is even mijn conclusie, wat ik hoor als voorzitter. Dat heb ik de gemeenteadvocaat horen zeggen. En als conclusie van deze commissie wil ik eigenlijk de vraag stellen of dat er zo voldoende informatie verzameld is, vanuit de sprekers en vanuit de advocaat? Die conclusie trek ik even. Als dat niet zo is, dan hoor ik het van u. Als er wel voldoende informatie is, dan gaan wij wel door met Chemours, bij nieuwe ontwikkelingen en naar een nieuw agenderingsverzoek. Ik zie mevrouw Pichel haar hand opsteken.

Mevrouw Pichel: Dank u wel, voorzitter. Omdat u net aangaf, is er echt voldoende informatie verzameld? Ik weet niet of daar nu echt antwoord op kan worden gegeven. Maar wat ik eigenlijk een beetje proef, en meester Brans geeft het ook net aan, er is een website. En hij geeft net heel duidelijk antwoord op de zaak. En toch vraag ik me een beetje af of inderdaad al die informatie helder genoeg is naar de inwoners. En ik merk het ook uit de presentatie van deze insprekers, dat er toch wel een discrepantie is tussen waar zij denken dat de rechtszaak en de uitspraak over gaat en wat meester Brans aangeeft. En hoe goed de gemeente ook probeert de informatie te verschaffen, de inwoners kijken natuurlijk wel vanuit een andere hoek en met een bepaalde emotie van wat hun overkomt. En dan is het natuurlijk heel moeilijk om het even heel strak zo te kunnen scheiden, zoals een advocaat dat doet. Nogmaals, even een stukje helderheid van, is het voldoende, kunnen we nog wat extra's doen om dit wel helder te krijgen? Want daar voel ik nog wel even dat het een klein beetje scheef loopt.

De voorzitter: En dan heeft u het niet over de intentieverklaring, waar we het vandaag over hebben, maar dan heeft u het over een ander onderwerp. En dat is meer de communicatie en de mogelijkheden voor de burgers, als ik u goed begrijp?

Mevrouw Pichel: Het loopt wel een beetje in elkaar over. Want de intentieverklaring zegt natuurlijk iets, maar dat is ook op basis van waar de rechtszaak over is gegaan. En we hoorden het net ook al, dat er woorden worden gezegd als doorprocederen en de kans daarop of een onrechtmatige daad, terwijl het geen strafrecht is. Dat zorgt natuurlijk wel voor wat onduidelijkheid. En ik zeg niet dat het onterecht is, want ik snap heel erg goed dat die behoefte er is vanuit de bewoners en de mensen die er nadeel aan ondervinden. En er is natuurlijk een heel duidelijk onderscheid tussen waar de gemeente voor aan procederen is.

En daar twijfel ik aan, want dit is niet de eerste keer dat we meester Brans daarover hebben horen praten. En natuurlijk niet onterecht dat deze mensen dit nu ook presenteren en hierom vragen, maar het strookt niet met waar deze rechtszaak nu over gaat. Ik weet niet of dit duidelijk genoeg is?

De heer Brans: Ik begrijp best wat u zegt. Ik bedoel, dit is natuurlijk uitermate technisch en lastig en complex. En ik begrijp ook dat mensen die hier wonen, die wel of niet worden geconfronteerd met PFOA of GenX of wat dan ook, dat die anders naar zo'n zaak kijken. Wat dat betreft, vind ik het ook uitstekend om hier vanavond te zijn. Ook al eerder ben ik hier geweest. Ik probeer door die uitleg te geven te laten zien dat in mijn perspectief... En ik treed op als advocaat van de gemeente. Maar ik voel me echt ook uitgenodigd om te zeggen als ik het ergens niet mee eens ben bij de wethouders. Maar ik heb het idee dat de gemeenten hier met zorg handelen en kijken naar wat ze het beste voor elkaar kunnen krijgen voor die gemeenschap. En ik weet ook als geen ander dat doorprocederen niet per se de heilige graal is. En dat is volgens mij echt wat je in het achterhoofd moet houden. Stel dat je strafrechtelijk gaat, en daar wordt natuurlijk ook over gesproken, ook dat is niet zaligmakend. Want bij strafrecht, dan zal je je waarschijnlijk richten op één specifieke gebeurtenis. Daar zal dan op gereageerd worden. En dan krijg je alleen met betrekking tot die ene specifieke gebeurtenis een strafrechtelijke sanctie. Dat is het. Niet handelen als geheel.

De voorzitter: U legt het nog een keer uit.

De heer Brans: Sorry.

De voorzitter: Volgens mij zit daar niet... Heel goed. Dank u wel voor de moeite. De heer Kuhlmann, u heeft hier iets aan toe te voegen, als ik het begrijp.

De heer Kuhlmann: Toch nog eventjes, omdat het aan bod komt, de oproep om door te procederen. En dan wil ik toch even precies kijken, heeft dat wel of geen waarde voor inwoners? Even heel plat gezegd, stel de gemeente zou doorprocederen tot aan de Hoge Raad en er ligt een uitspraak waarbij er per type grond, de gemeente heeft wegen, maar ook sportvelden en huizen met tuinen in eigendom... Als er een uitspraak ligt van de Hoge Raad waarin gezegd wordt, voor een huis met een tuin per vierkante meter heb je recht op dit schadebedrag.

De voorzitter: De heer Kuhlmann, wij proberen een conclusie hier te maken.

De heer Kuhlmann: Maar dit is wel belangrijk onderdeel, omdat dat raakt het wel. Hebben inwoners daar dan voordeel bij? Zijn ze in een betere positie dan de huidige positie waarbij alleen die aansprakelijkheid is vastgesteld?

De heer Brans: Een flauw antwoord. Ik ben bang dat er heel veel mensen, ondanks het feit dat we dat heel vaak naar voren hebben gebracht, hebben nagelaten om een stuitingsbrief toe te sturen naar Chemours. Dat betekent dat je vordering misschien al weg is.

Dan kan je doorprocederen tot de Hoge Raad of misschien het Hof voor de Rechten van de Mens, maar dat is einde verhaal. Als je niet op tijd die vordering stuit, dan is dat al einde verhaal. Dat zou je sowieso moeten doen.

De heer Gündogdu: Sorry, maar van wie was dan die rol om mij als bewoner van Dordrecht hierover te informeren?

De voorzitter: Volgens mij gaan we hier nu even helemaal de verkeerde kant op. Als ik het zo begrijp, is er nog niet voldoende informatie, vooral richting... Maar dan kijk ik mevrouw Pichel nog een keer aan, omdat die hem geopperd heeft. Dat u nog een vervolg wil en gericht op de bewoners. En kunt u dan specifiek zijn wat u aan informatie zoekt? Want ik denk dat de heer Brans al redelijk veel informatie heeft gegeven, maar u mist nog iets. Wat mist u?

Mevrouw Pichel: Dank u wel, voorzitter. In ieder geval, ik zou, en dat zou dan denk ik van de inwoners terug moeten komen, een bevestiging willen... Hoe ga ik dit uitleggen? Het is een heel duidelijk verschil tussen wat ik zie waar de inwoners voor strijden en waar zij zich zorgen om maken en de kern waar deze rechtszaak over gaat. En zij hebben natuurlijk andere belangen. En dat is logisch. En het is logisch dat zij naar andere dingen kijken dan waar deze rechtszaak naar kijkt. Zij kijken breder. En het verhaal is natuurlijk ook breder, maar de rechtszaak is heel specifiek. En ik zie daar een discrepantie. En als iedereen zegt, het is helemaal helder, helemaal duidelijk, we hebben geen... Dan vind ik het ook goed, want het gaat hier niet om mij persoonlijk. Maar ik zie daar een discrepantie tussen hoe zij erin staan en de verwachtingen die ze hebben en de mogelijkheden. En als ik het mis heb, dan hoor ik dat ook graag.

De voorzitter: Mevrouw Kamphuis.

Mevrouw Kamphuis: Ik wil wel even aanvullen. De bewoners die hier nu zitten op de tribune willen weten wat ze kunnen doen tegen Chemours. Misschien dat u dat bedoelde, via de voorzitter.

De voorzitter: Ik zie ook nog hier meerdere bewoners, maar ik moet echt hier een einde aan gaan maken. Volgens mij is deze vraag heel anders dan het agendavoorstel die wij hier op de tafel hebben. Zegt u het nog even, dan...

Mevrouw ...: Heel kort. Nogmaals, ik herhaal wat ik net zei, elke inwoner die vragen heeft, wat kan ik doen, neem contact met ons op. Wij kunnen u in ieder geval de informatie geven die we ook op onze website hebben staan, wat uw mogelijkheden zijn en naar wie wij u kunnen doorverwijzen als u echt zegt, ik wil concreet aan de slag. Die uitnodiging doe ik hier nogmaals van, meld u bij ons.

De voorzitter: Volgens mij is dit een commissie en is het niet... Dat weet ik. Dat is heel vervelend, maar we zijn al een kwartier over tijd. En ik vind het heel vervelend dat u verkeerd geïnterpreteerd bent. Volgens mij is de conclusie dat er nog behoefte is aan een vervolgsessie.

Laten we die ook goed afstemmen, want iedereen hier heeft contact met de mensen hier op de tribune, laten we dat ook hierna doen, wat er voor een volgende commissie aan vragen is. Want het agendaverzoek wat vandaag behandeld is, daar is volgens mij voldoende informatie op gekomen, maar hebben wij een andere vraag voor de burgers. En dan spreek ik hierna of morgen graag even met u, maar dan ga ik het hier, ik kijk even rond, bij laten. Wij constateren dat er nog steeds een informatiebehoefte is, anders dan het agendavoorstel van vandaag. En dat we die gaan bespreken. Dank u wel. En dan ga ik deze vergadering sluiten. En dan gaan we aan de besloten vergadering beginnen. En ik vind het heel vervelend, want ik snap dat u gefrustreerd bent. Ik kan er even niks aan doen.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 2024.

De griffier,

De voorzitter,

A.E.T. Wepster

P.A.C.M. van der Velden